

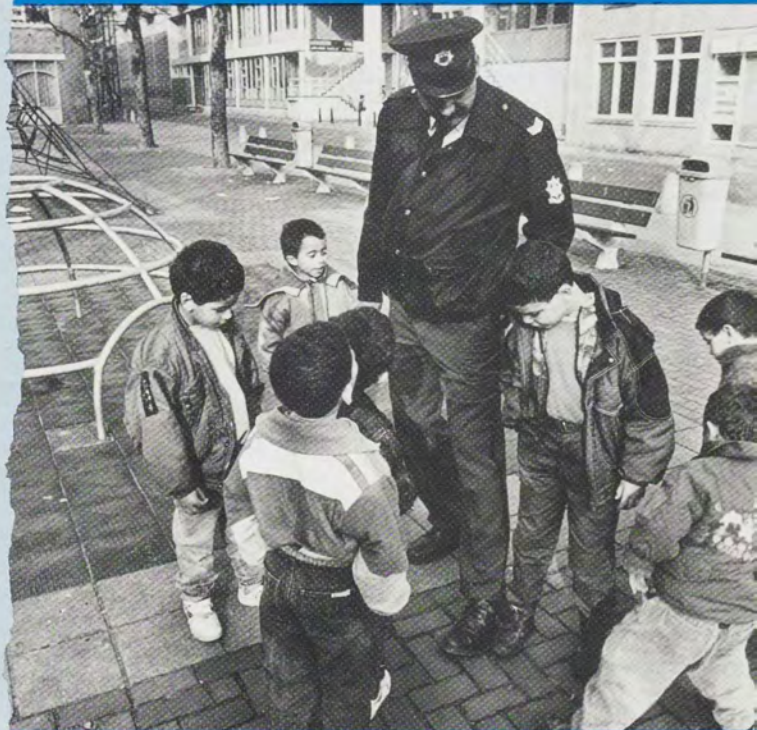
Oktober 1993, 12e jaargang Nummer 117

Samenlevingsopbouw

Opbouwwerk
ontmoet politie

Klagen mag, maar
liever niet!

Bouwen voor de
onderkant van de
markt

3. Sociale vernieuwing: van handreiking tot handvat, Marcel Broersma
5. Sociale vernieuwing of excellentie: dat is geen keus, prof. dr. P.A. Idenburg
8. Klagen mag, maar liever niet!
9. In Nieuw Weerdinge lachen ze weer, Marcel Broersma De NOVIB kalender 1994
10. Ongeschoolde jongeren, Rijksuniversiteit Groningen
11. Onderzoek zoekgedrag langdurig werklozen
12. Opinions van onderwijs
14. Buurtvrouwenwerk, Haagsche Ondersteuningsfunctie
15. "Opbouwwerk ontmoet politie", Marinus Kroes
16. Brochure Landelijk Centrum Opbouwwerk
17. Lotgenotencontact vermindert beroep op medische hulp, Nederlandse Patiënten/Consumenten Federatie
Dr. Gradus Hendriks-Stichting
18. HR&O- cursussen
19. Drugsoverlast in het Rotterdamse Spangen, uit: Stei ger
23. In Deventer wordt een geit geplant, uit: Tijdschrift voor Gezondheid & Politiek
26. Agressie en overlast
Aandacht en controle, Eric de Ceuster
28. RIO publicaties
29. Bouwen voor de onderkant van de markt, Harold de Wit, BOVOS
31. Armoede is een kwestie van geld, Alida Smeekes, EAPN

In deze MO aandacht voor het **congres 'Sociale vernieuwing'**: van handreiking tot handvat' in de vorm van een verslag en de weergave van de toespraak van professor Idenburg (AGSV).

Verder is het **Kwaliteitspanel Rotterdam** met een derde rapport gekomen, ditmaal over klachtenbehandeling.

Het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk heeft onlangs een Kringgesprek georganiseerd in Rotterdam onder de titel '**Opbouwwerk ontmoet politie**'. Op pagina 15 vindt u een uitgebreid verslag.

Vervolgens bevat deze MO twee artikelen over de weerbarstige **Rotterdamse praktijk**, over Spangen en het Oude Westen.

MO besluit met een creatieve bijdrage aan de **volkshuisvestingsproblematiek**, in de vorm van een artikel over extra goedkope sociale woning(-nieuwbouw). Wellicht werpt dit nieuw licht op een tot nog toe schijnbaar onoplosbaar kostenprobleem?

Colofon

MO/Samenlevings opbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwwerkpraktijk. Het verschijnt tenminste tien maal per jaar: zes gewone en vier themanummers.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Heltinga, Wil van de Leur en Kees Stuurup.

Administratieve ondersteuning: Sonja Swarts, Patty Schellekens en John Struiken.

Foto illustratie omslag: Wie heeft de grootste voeten? Het 'zich meten' met het gezag begint onschuldig, foto Joop Reyngoud.

DTP: John Struiken.

Omslag en druk: Stimio, Meteren.

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 67,50 voor het eerste en f 62,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN:0929-2187.

Redactie en administratie: Prinsegracht 51, 2512 EX, Den Haag, Telefoon: 070-3804431, faxnummer: 070-3809973.

d Een uitgave van het Landelijk Centrum Opbouwwerk

Sociale vernieuwing: van handreiking tot handvat

Door Marcel Broersma, freelance journalist

Sociale vernieuwing in de noordelijke provincies stond 7 oktober centraal op de drukbezochte conferentie "van handreiking tot handvat" in Assen. Met de verkiezingen op komst was er een steuntje in de rug nodig, zo vonden de organisatoren. Het onderwerp dreigt volgens hen, van de Haagse agenda te verdwijnen. Politici, ambtenaren en managers van uitvoeringsorganisaties ontmoetten elkaar. Ze maakten samen de balans op, stimuleerden elkaar en kregen nieuwe ideeën.

"Een Haagse nachtkaaars, maar een gemeentelijke fakkel. Sociale vernieuwing scoort niet meer in Den Haag. De gemeenten zijn er echter volop mee bezig." Volgens Tryntsje Slagman, voorzitter van het LCWG-noord (Landelijk Contact Gemeentelijk Welzijnswerk) en dagvoorzitter van het congres, dreigt het een nieuwe vorm van symptoombestrijding te worden, terwijl het een duurzame ontwikkeling had moeten zijn. "Tegenwoordig moet beleid snel succes hebben, anders wordt het weer afgeschaf of raakt op zijn minst uit de mode", zei ze tijdens de opening van de dag, "het wordt tijd om weer eens iets af te maken in plaats van steeds achter de volgende trend aan te hollen. We moeten nadenken over nieuwe tactieken om sociale vernieuwing op de bestuurlijke agenda te houden."

Momentopname

Om te laten zien hoe de sociale vernieuwing in het Noorden er voor staat, was een ronde-tafelgesprek georganiseerd tussen drie wethouders die sociale vernieuwing in hun portefeuille hebben. E. Roosen van de gemeente Sneek (Friesland), P. Reuver uit Emmen (Drenthe) en P. Zijlstra uit Bellingwedde (Groningen) zaten aan tafel. De motieven van de drie gemeenten om met sociale vernieuwing te beginnen waren divers, zo bleek. In Emmen zag men een kans om bestaande problemen eens goed aan te pakken, de gemeente Sneek vond het een goed vervolg op de stadsvernieuwing en Bellingwedde

wilde de burgers meer bij het bestuur betrekken.

Sociale vernieuwing startte in de gemeente Emmen met het instellen van werkgroepen met daarin burgers en ambtenaren. "Zij vonden dat we ons vooral moesten richten op werkloosheid, de ontwikkeling van jongeren, het buurtwerk en het dorp Nieuw Weerdinge", aldus wethouder Reuver. "We organiseerden vervolgens een fotowedstrijd en zogeheten 'sociale cafés' waarin ambtenaren en politici met burgers discussieerden. We hadden het voordeel dat inwoners van kleine dorpen rondom Emmen al gewend waren om zelf veel problemen op te lossen. De wijken in Emmen begrepen dat zij niets zouden krijgen als zij zelf geen actie ondernamen. Binnen de kortste keren zijn ook daar werkgroepen opgericht."

Snelle resultaten

Sneek voerde een beleid dat gericht was op het bereiken van snelle resultaten. Wethouder Roosen: "We reden met een busje 'Kijk op de Wijk' door de buurt om te vragen wat men wilde. Klaagden de inwoners bijvoorbeeld over slecht groenbeheer, dan stuurden wij een groep banenpoolers om er iets aan te doen. Mensen merken dat er echt iets gebeurt met hun wensen. Zo breng je het vertrouwen van de burger in het bestuur terug en doen ze ook eerder iets zelf. Niet zeuren, maar doen", dat was onze leus."

Wethouder Zijlstra van Bellingwedde merkte al snel dat de sociale structuren in zijn gemeente veranderd waren. "In vijf dorpen waren belangenverenigingen, maar daar waren maar weinig inwoners bij betrokken. We hebben daarom werkgroepen opgericht met mensen uit zoveel mogelijk verschillende verenigingen."

"Het opbouwwerk van de Stichting Welzijn Bellingwedde heeft ons daarbij uitstekend begeleid. Ook later toen we op openbare avonden de discussie met de bevolking aangingen, hebben ze ons goed geholpen. We hebben kleine dingen aangepakt, die samen de leefbaarheid in Bellingwedde enorm hebben vergroot. De opbouwerker is nu bezig met de uitbreiding en continuë-

ring van de projecten."

Wethouder Reuver uit Emmen vond dat er meer geld uitgetrokken moet worden voor opbouwwerk. "Sociale vernieuwing gaat niet vanzelf. We moeten ervoor blijven knokken." De wethouders vonden dat gemeenten meer verantwoordelijkheden moeten krijgen. Roosen: "Wij mogen alleen op de winkel passen, we lijken wel een veredelde oranje-vereniging. Schaf het provinciaal bestuur maar af, de gemeenten weten veel beter wat er leeft bij de bevolking." De drie wethouders waren het erover eens dat sociale vernieuwing een onderwerp is dat blijft. Enige zorg is echter wel nodig. Het moet iets zijn dat in de gemeente op alle beleidsterreinen moet worden toegepast. Iets worden dat heel vanzelfsprekend is. En het belangrijkste: de gemeentes moeten zorgen dat de bevolking enthousiast blijft.

De verzorgingsstaat

Ineke van Vliet, van het Onderzoeks- en Adviesbureau van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, betoogde in haar inleiding dat sociale vernieuwing een oplossing kan bieden voor de problemen van de verzorgingsstaat. Er is een tweedeling in de samenleving ontstaan. Het verschil tussen mensen die welvarender worden en mensen die bestaansonzeker zijn wordt groter. Steeds meer mensen moeten langdurig een beroep op een uitkering doen.

Werkloosheid en arbeidsongeschiktheid belemmeren de integratie en de actieve deelname van mensen aan de maatschappij. Sociale vernieuwing kan helpen om die deelname te bevorderen. Het is volgens Van Vliet, een "proces van sociale integratie of reintegratie van (economisch) zwakkeren in de samenleving."

Sociale vernieuwing moet wel aan een aantal voorwaarden voldoen. Van Vliet vindt dat de gemeenten meer vrijheid moeten krijgen om subsidies te besteden zodat ze slagvaardiger kunnen optreden. Op 1 januari 1994 wordt de Tijdelijke Wet Stimulering Sociale Vernieuwing van kracht, die dat zou moeten regelen. Van Vliet betwijfelt echter of dat voldoende gebeurt.

De gemeenten moeten flexibeler werken. Zij slagen er niet in om de bestaande bestedingspatronen te doorbreken. Sociale vernieuwing zou een groot aantal thema's, zoals bijvoorbeeld scholing, werk en minderhedenbeleid, in één project samen moeten brengen. Een kleinschalige aanpak, waaraan zoveel mogelijk burgers, bedrijven, welzijns- en sociale instellingen meewerken, moet voorop staan. Sociale vernieuwing moet in de loop der jaren gestalte krijgen. Door anders te werken moeten sociale problemen worden aangepakt. "Zo kan", aldus Van Vliet, "een bijdrage worden geleverd aan een oplossing voor de problemen van de verzorgingsstaat."

Workshops

Hieke Veenstra, directeur Producten en Kwaliteitsontwikkeling van de STAMM (Staat voor Mens en Maatschappij), introduceerde een model waarmee gemeenten het proces van sociale vernieuwing kunnen inventariseren. Later op de middag leerden de deelnemers aan de conferentie in workshops met het model werken. Daar werd ook aandacht besteed aan de communicatie tussen burger en bestuur, een van de belangrijkste onderdelen van sociale vernieuwing. De vraag of de burger kiezer, klant of partner is, stond centraal.

Theater, informatiemarkt en film

"Op een conferentie moet ook ruimte zijn om te lachen", zei dagvoorzitter Tryntsje Slagman. Het Werktheater zorgde daar uitstekend voor met haar voorstelling 'Lente'. De Amsterdamse theatergroep schetste op humoristische wijze de problemen van sociale vernieuwing. Het publiek herkende de situaties onmiddellijk, lachsalvo's vlogen door de zaal. De deelnemers konden tijdens de lunchpauze rondkijken op een informatiemarkt. Verschillende gemeenten uit het Noorden toonden hier de resultaten van sociale vernieuwing. Ook het Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs en Randstad Opleidingscentrum waren aanwezig. De afdeling Bibliotheek en Docu-

mentatie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten presenteerde een databank die een inventarisatie van een aantal projecten bevat en informatie over sociale vernieuwing in het algemeen. Deze is nu alleen nog in te zien bij de VNG, maar zal in de toekomst ook aan gemeenten worden uitgeleend. Tijdens de conferentie vond ook een heuse filmpremière plaats. STAMM vond dat er te weinig materiaal bestond over sociale vernieuwing in meer algemene zin. Daarom heeft filmmaker Wout Boekeloo in opdracht van STAMM een film gemaakt over dit onderwerp. Hierin wordt uitgelegd wat sociale vernieuwing is en wat de rol van burgers, de overheid en sociale instellingen daarin is.

Afsluiting

Prof. dr. Philip Idenburg was uitgenodigd als slotspreker op de conferentie. Hij wordt beschouwd als de vader van sociale vernieuwing. Volgens Idenburg leidde de crisis van de verzorgingsstaat tot een nieuwe aanpak van sociale problemen. Ruimtelijke en economische vernieuwing horen samen te gaan met een vernieuwing van sociale verhoudingen. Die kwam er in de vorm van sociale vernieuwing. In 1990 startten tal van gemeenten met de uitvoering ervan. Het bestuurlijk management kwam volgens Idenburg, "echter opnieuw niet van de grond." De bureaucratie op de ministeries in Den Haag bemlemde de uitvoer van veel plannen. Toch is er veel veranderd in de wijze waarop burgers en de overheid tegen sociale vraagstukken aankijken. "De overheid is een partij onder de partijen geworden, soms doet zij mee, soms laat ze het initiatief aan anderen over. Ze is dienstbaarder voor de bevolking geworden. Het is de vraag wat daarna de verkiezingen in 1994 van overblijft." Volgens Idenburg ontstaan twee mensbeelden één waarin solidariteit en één waarin excellentie centraal staat. In het eerste krijgt iedereen de kans om mee te doen aan de samenleving, in het tweede wordt geselecteerd op capaciteiten, Er vallen dan ook mensen af. Zo ont-

staat een keuze tussen idealisme en realisme. Idenburg vindt deze keuze echter niet reëel. "Ik herken beide mensbeelden als een karikatuur, want ze vullen elkaar aan. De noodzaak van excellentie stellen tegenover die van solidariteit strookt niet met de werkelijkheid." Idenburg vindt dat de politiek doorslaat. Was er in de verzorgingsstaat misschien te veel aandacht voor de zwakkeren, nu worden zij verketend. De overheid heeft zich realiseren dat de maatschappelijke veranderingen vragen om sociale en bestuurlijke vernieuwing. "Niemand heeft meer het monopolie alles te overzien. We moeten kijken naar de kleinschalige, maar wezenlijke bijdragen die mensen om ons heen leveren. Iedereen heeft een stukje van het brede toekomstperspectief in handen. Dit besef is de winst van vier jaar sociale vernieuwing." Wat blijft is volgens Idenburg, echter een dubbelzinnige vraag: wordt sociale vernieuwing een fakkel of een nachtkaaers?

Sociale vernieuwing of excellentie: dat is geen keus

door prof. dr. Philip A. Idenburg

Aan het einde van deze dag van veel indrukken en veel informatie is mij gevraagd het geheel nog eens te overzien; met U samen een hoog punt te beklimmen. In gedachten is dat dan voor mij de Martinitoren.

Je wringt je door een nauwe trap in bochten omhoog, door kleine spleten zie je hoe de stad verandert: eerst de Grote Markt, dan op het niveau van de daken van de huizen, steeds hoger tot je op een eerste trans komt. De dingen zien er hier toch wel heel anders uit dan beneden.

Langzamerhand begint er een vermoeden te komen van wat we straks aan de top zullen zien.

Sociale vernieuwing is voor mij zo'n klimtocht. Vandaag hebben we al vele kijkjes gehad. De eerste fase van sociale vernieuwing begon in de jaren '70. Een nieuwe visie op lokaal welzijnsbeleid was in ontwerp; een Kaderwet Specifiek Welzijn was op komst, een groot aantal experiment-gemeenten probeerden ervaring op te doen met een geïntegreerde welzijnsplanning. Langzaam ontstond er begrip voor, dat het in een verzorgingsstaat niet alleen om uitkeringen gaat maar om een samenhangend beleid ten aanzien van alles wat de leefbaarheid voor burgers en vooral de minder kansrijken onder hen betreft. Toen het beeld van een integrale beleidsvoering - "een meer ontspannen samenleving" noemde het kabinet Den Uyl het in 1973 nog - in de jaren '80 begon te verbleken onder de invloed van vooral de economische crisis en de werkloosheid, bleef iets van die integriteit hangen. In een aantal grotere steden kreeg die belangstelling vorm in een probleem-cumulatie-gebiedenbeleid. Overigens, ook de stadsvernieuwing die in de jaren '70 serieus ter hand werd genomen, droeg bij aan het begrip dat de overheid van allerlei kan doen, maar dat er een mate van samenhang nodig is in dat beleid om het ook echt tot zijn recht te laten komen.

Tijdens de eerste kabinetten Lubbers werd Nederland echter ook gedwongen zich te realiseren dat er een einde kwam aan een idee van een verzorgingsstaat die steeds grotere delen van het altijd doorgroeiende nationale inkomen aan welzijnstaken kon besteden. We spraken over de crisis van de verzorgingsstaat. Het was een pijnlijk proces van bewustwording dat sommige formules uit het verleden dienden te worden afgezworen, maar

als zo vaak bij crises, het leidde ook tot het beproeven van een nieuwe aanpak in beleid: in plaatsen als Groningen, Rotterdam, Helmond, Deventer, Dordrecht, Maastricht werd op verschillende manieren welzijnsbeleid gevoerd. Vooral in Rotterdam, waar een heel program voor "revitalisering" van de stad werd ontwikkeld, groeide het besef dat de ruimtelijke en economische vernieuwing samen behoren te gaan met vernieuwing van sociale verhoudingen. En vooral bij de laatste liep de overheid tegen de grenzen van "de maakbaarheid" aan.

Sociale vernieuwing

Verhoudingen tussen individuele mensen en groepen worden bepaald door hun inzichten over wat kan, wat moet en wenselijk is. De overheid kan daar niet veel aan regelen. Wil die toch wat bereiken, dan vraagt dat dus om een andere aanpak. Die kwam er en een naam: sociale vernieuwing. Bij wie die ontwikkelingen van dichtbij konden meemaken, groeide de fascinatie voor de enorme creativiteit, die onder de leden van een redelijk welvarende en goed opgeleide bevolking in dit land, goedgeels ongebruikt, schuil gaat. Als de overheid even kan vergeten dat zij vindt dat ze eigenlijk alle problemen zou moeten oplossen en zich realiseert dat er burgers zijn die ook wat bij te dragen hebben, als een overheid dat even vergeet en haar ogen opendoet, dan ziet zij een totaal ander maatschappelijk landschap voor zich. Dat was de eerste fase van de bewustwording. Eind 1989 kwam daar een heel nieuwe fase bij, toen een nieuw kabinet, bij haar aantreden een beleid van sociale vernieuwing aankondigde. Na een aantal merkwaardige maan-

den, waarin iedereen aan iedereen vroeg waar het nu eigenlijk om gaat bij Sociale Vernieuwing, komt er dan in maart 1990 een nota die duidelijkheid verschaft ten aanzien van de rijksbedoelingen. Een knappe nota omdat hij voortbouwde op bestaande ontwikkelingen en toch iets van vernieuwing in zich meedroeg. Voortgebouwd werd er vooral op het beleid tot afbouw van specifieke uitkeringen. Eveneens werd er voortgebouwd op de in gang gezette grote operaties, waaronder die van decentralisering. Sociale Vernieuwing werd een overdracht van bevoegdheden aan gemeenten met de daarmee gemoeide kortingen. Gebundelde overdracht van middelen aan de gemeenten om een samenhangend beleid te voeren in de drie beleidskringen:

- werk en inkomen
- beleid in de woonomgeving en
- sociaal voorzieningenbeleid.

Nieuw was de gedachte, ook bekend uit de politie-organisatie, dat beleidsexperiment en beleidsontwikkeling samen konden gaan.

Een projectaanpak werd gekozen en een projectgroep samengesteld - vernieuwing van rijks- en gemeentemensen (de IPSV) - met een onafhankelijke voorzitter: Jan Schaefer. Een prima aanpak doordat de commissie het beleid begon uit te dragen en daarmee tegelijkertijd een beleidsfilosofie begon te ontwikkelen. Dat werd een echt succes, want tal van gemeenten - eerst de 37 startgemeenten - hier in het Noorden Emmen, Groningen Leeuwarden - later 500 andere gemeenten (hier in het Noorden 62 van de 89 gemeenten) energiek aan de slag.

De Beleidstrans

U heeft vandaag een beeld gekregen van het landschap vanuit deze tweede trans van de toren: de Beleidstrans.

Het was geen eenvoudig behaald succes. De commissie moest optonen tegen de scepsis dat het bij Sociale Vernieuwing om niet meer zou gaan dan de nieuwste subsidieregeling, die onder het bezuinigingsbeleid gekortwiekte aan de veronderstelde willekeur van de gemeente

zou worden overgedragen. Vooral de mensen uit de instellingen, gepokt en gemazeld als ze waren, en zijn door een verbureaucratiseerde overheid, zullen bedacht hebben dat deze oude wijn uit nieuwe zakken werd opgediend. Maar ja, wie niet meedoet verliest zijn geld. En toch kwam er veel in beweging, dankzij inspirerende analyses en adviezen van de IPSV. Ook in gemeenten begon het door te dringen dat hier een nieuwe wind ging waaien die het noodzakelijk maakte in beweging te komen.

En laten we niet vergeten, het ontworpen beleid was een combinatie van

- bestrijding van achterstanden met een beroep op solidariteit, een bijna vergeten woord in de politiek;
- aandacht en nieuwe betekenisgeving aan de eigen groep en het eigen erf en een beroep op maatschappelijke zelfwerkzaamheid, een combinatie van drie uitgangspunten waarin socialistische, confessionele en liberalen zich kunnen herkennen. Een fraai staaltje van Nederlandse consensuspolitiek.

Wat opnieuw niet van de grond leek te komen was het bestuurlijk management van deze operatie. Want een beleid dat zich op rijksniveau in laat met onderwerpen als arbeidsmarkt vraagstukken, nieuwkomersbeleid, veiligheidsbeleid, zorg voor ouderen, onderwijs - en de vele andere projecten die van de grond kwamen - ontmoet al snel vertegenwoordigers van legio departementen. Elk in hun eigen beleidsmatige gelijk. Met eigen belangengroepen, regelingen, fondsen, tradities en culturen. En toen Schaefer en de zijnen eind 1991 vertrokken lieten ze dan ook een dubbelzinnige vraag achter: fakkel of nachtkaaars? Zal het sociale vernieuwingsbeleid in de gemeenten als fakkel aangeven dat de verbeelding weer een beetje aan de macht kan komen, of zal het beleid doven als een nachtkaaars onder de buraupolitieke onwil in Den Haag? "Politiek", zou je haar kreet kunnen interpreteren, "doe er wat aan". Dit was de tweede fase die begin volgend jaar met de verkiezingen zal worden afgesloten; en, nu die ver-

kiezingscampagne informeel eigenlijk al is begonnen, praktisch gesproken nu. We kunnen terugzien en vooruit kijken. Uw congres had niet op een betere tijd kunnen komen.

Het perspectief

Nu we bijna op ons uitzichtpunt zijn aangekomen moeten we terugkijken. Klopt dat beeld hoe het is geworden. Heeft u dat ook zo meegemaakt? Het zou me verbazen. Zo iets kan je niet als enkeling centraal vaststellen. Ieder heeft zijn eigen beleving; dat is nu juist het kenmerk van een geïndividualiseerde tijd. Het vraagt een overheidsbeleid dat veel beter de bewegingen in de samenleving volgt als vertrekpunt voor het beleid. Welnu, daarin zijn er grote verschillen tussen de grootstedelijke ontwikkeling die ik beschreef en de verscheidenheid in de rest van het land te constateren. Toch wil ik proberen de ervaring van deze twee eerste fasen van sociale vernieuwing op een paar noemers te brengen, in de hoop dat ook u daarin het startpunt voor de volgende fase herkent.

1. Sociale vernieuwing is meer dan een subsidie-categorie.
2. Sociale vernieuwing betekent dat er iets in beweging is gekomen in de wijze waarop overheid, individuele burgers en groepen aankijken tegen vraagstukken van samenleven. Er wordt op het publieke erf gebouwd, ook door anderen dan de overheid zelf.
3. Dat heeft gevolgen voor de overheid en de wijze van besturen: Er is een eind gekomen aan het top-down denken van de verzorgingsstaat waarbij de overheid en de politiek - alles overziende - maatschappelijke problemen defineert, de oplossingen voor die problemen bedenkt, de middelen voor de oplossing aan de samenleving onttrekt en vervolgens de oplossing ter hand neemt. Nee, de overheid is een partij onder de partijen geworden. Soms doet zij mee, soms laat ze het initiatief aan anderen over.
4. Hoe lastig dat ook is voor iedereen - want de overheid lijkt nu wezenlijk onbetrouwbaar gewor-

den, je weet niet meer echt goed wat je aan haar hebt - ze is haar wat arrogante stijltje wel kwijt. Ze is dienstbaarder geworden, legt zich toe op maatwerk. Er is begrip ontstaan dat burgers een ander wereldbeeld hebben en andere behoeften dan beleidsafdelingen en sectoren. Er zal moeten worden samengewerkt om de beweging erin te houden en effectiviteit van initiatieven mogelijk te maken. Zelfsturing en een bemiddelende overheids-taak zijn geen utopische begrippen meer.

Wat zullen we daar over een jaar nog van terugzien? Dat is de vraag die je aan de volgende fase mag stellen. Kunnen we, op de top gekomen, iets van een perspectief ontdekken in het landschap? Het lastigste is dat het er aan de verschillende kanten van de toren zo anders uitziet. In het westen zien we de daken van de stad, maar vooral naar het Oosten kun je in de verte het uitgestrekte Ommeland zien liggen. Er zijn verschillende perspectieven te zien; is er eigenlijk wel sprake van één landschap? Als ik de verschillende bijdragen van deze dag op mij laat inwerken krijg ik een eerste perspectief.

Beeld 1. Sociale Vernieuwing
In alle verscheidenheid die schuil gaat achter de term blijkt Sociale Vernieuwing heel wat meer dan een mode. Een overheid die burgers en hun organisaties steeds meer gaat aanspreken op hun bijdragen aan het publieke goed is niet alleen een trend. Het wordt ook steeds meer als een norm gezien. Naarmate de mondigheid van de burgers toeneemt zo ook zijn lerend vermogen. Een samenleving in verandering verandert vooral en in de eerste plaats in de wijze waarop burgers en de organisaties die ze in het leven roepen antwoorden zoeken op de vraagstukken die op hen afkomen. Als Sociale Vernieuwing door haar omvangrijkheid een vaag begrip is, klopt dat, want de verscheidenheid aan initiatieven is ook enorm. Het gaat bij Sociale Vernieuwing om massale kleinschalige veranderingen. De overheid ziet haar taak veranderen. In zekere zin is die lichter gewor-

den. Ze kan zich terugtrekken als burgers zelf initiatieven nemen. In andere zin is die taak ingewikkelder, want haar zijn ook de machtsmiddelen om dingen tot stand te brengen aan het ontvallen. Het vraagt om een andere attitude, te weten wanneer je als overheid orde handhaaft, wanneer je zorg verleent en wanneer je acties van anderen ondersteunt en begeleidt. Maar de ontwikkeling naar zelfsturing is onmiskenbaar. Bijvoorbeeld in het bedrijfsleven, waar men zich steeds sterker realiseert dat de overlevingskansen van een bedrijf in de kwaliteit van de medewerkers - het mensenkapitaal - schuilt. Dat vrouwen en kinderen, in plaats van op structuren of kapitaal, is ook mogelijk. Want burgers kunnen, hoog opgeleid en goed geïnformeerd als we met elkaar zijn, ook veel meer dan in vorige generaties.

Na tientallen jaren van emancipatie, het erbij trekken van groepen die in marge stonden, kan de samenleving de vruchten plukken van die ontwikkeling; ja zij moet de vruchten plukken van die ontwikkeling, willen we de vraagstukken van onze tijd kunnen oplossen. Anders dan in het verleden is niet schaarste aan ideeën het tekort. In onze tijd zal alle aandacht moeten uitgaan naar het effectief maken van de verscheidenheid aan kansen en mogelijkheden die er zijn. De thema's van deze tijd zijn dan ook communicatie, omgangsvormen, ethiek.

Beeld 2. *Excellentie*

Zoals gezegd, er is ook een ander perspectief te schetsen. De meeste critici van sociale vernieuwing die ik ontmoet beroepen zich op dat perspectief. Ze herkennen de gegeven schets niet in het gevoerde beleid, noch in de bezuinigingen, in de wijze waarop er met zwakke groepen wordt omgegaan, in de toenemende tweedeling in de samenleving, in stagnerende emancipatie, in verharding en verrechtsing van beleid. Die critici wijzen op een ander perspectief, dat ik als volgt herken.

We leven in een tijd van snelle veranderingen. Wat er in de wereld aan de hand is op milieugebied, in de bevolkingsgroei en bewegingen, aan verschuivingen van economische macht en van staatkundige in-

vloed is ongehoord. Zag het er in 1989, het jaar dat niet alleen sociale vernieuwing gelanceerd werd, maar ook de Muur viel, rooskleurig uit in de wereld, dat is niet zo gebleven. In zekere zin is daar alleen maar de jaren '80 mee afgesloten. We staan nu voor economische en politieke problemen van een ongekende aard. Alleen een land met de best opgeleide en hoogst gekwalificeerde mensen zal het nog kunnen redden in een harder wordende wereld-economie. We hebben geen andere kans willen we niet vervallen tot een tweederangs land. In elk geval is het beter voor het bedrijfsleven, maar ook voor de overheid en de non-profit organisaties, als ze gedwongen worden zich echt reken-schap te geven van waar ze al mee bezig zijn. Mensen worden op hun 'core' competentie aangesproken. Sleutelwoorden in de ontwikkeling zijn excellente productie, selectie van de juiste man op de juiste plaats, of zoals de troonrede het (meen ik) zegt: de juiste student op de juiste plaats.

Helaas zijn er ook mensen die niet echt mee kunnen doen; je zult het verlies daarvan moeten incalculeren. Want nog erger is dat in de jaren achter ons ook mensen die echt iets bij te dragen hebben, dachten dat de overheid dat wel voor hen zou regelen. Ook voor hen is de verzorgingsstaat als hamgat gaan functioneren. En, uiteindelijk is het ook voor de kansarmen het beste als de beter toegerusten alle stimulansen krijgen om meer te presteren: dan gaan we er allemaal op vooruit. Grotere prestaties bereik je alleen als daar stimulansen bij zijn. Het is dus noodzakelijk om de al te vlak geworden inkomens-piramide weer op te bouwen. In dit model past dat uitkeringen verlaagd worden om mensen te stimuleren. Kwalityt, daar gaat het om. Sprak U zojuist over Human Resource management? Inderdaad we moeten beter selecteren.

Hoogwaardige productie, hoogwaardige mensen. Het kaf moet van het koren gescheiden worden. Dat is de mondiale trend. We moeten meelonen in dat ritme. Onderwijs moet selectiever zijn, we moeten weer in de gaten krijgen dat menselijke vermogens piramidaal gerangschikt zijn.

Tweedeling niet te vermijden.

Dit was een ander perspectief. De vraag luidt dus: zullen we een keuze moeten doen tussen die twee beelden, tussen idealisme of wat zich aandient als realisme? Essentieel denk ik, is niet wat ons antwoord is op deze keuze, maar of we deze keuze accepteren? Want het is een demagogisch alternatief. Uiteindelijk gaat het in deze twee perspectieven om een mensbeeld. In het eerste gaat het om gemotiveerde zelfwerkzaamheid van mensen die op weg zijn naar een toekomst voor zichzelf en hun medemens.

In het tweede perspectief zijn mensen nog alleen maar uit op het bevredigen van eigenbelang. Burgers zijn egocentrisch, min of meer fraudeur. De hele bevolking is er bij voortduring op uit om uit de staatsruif te eten.

Ik herken beide mensbeelden als een karikatuur, want ze vullen elkaar aan. Mensen zijn gevormd door hun verleden, ze zijn uit op de behartiging van hun belangen en hebben een beeld van hun toekomst. Alleen, de aard van de belangen en beelden lopen tussen mensen sterk uiteen. Een beleid gericht op sociale vernieuwingen zal rekening moeten houden met al die verschillen. De noodzaak van excellentie stellen tegenover die van solidariteit strookt gewoon niet met de werkelijkheid.

Ik gebruik daarvoor de metafoer van het gezin met twee kinderen, de één hoogbegaafd en gezond en de ander geestelijk en lichamelijk achtergebleven, gehandicapt en sukkelend. Geen ouder zal dezelfde eisen stellen aan beiden. Wat een prestatie is voor het ene kind kan voor het andere ver beneden niveau zijn. Maar ook omgekeerd geldt uiteraard dat daarmee het gehandicapte kind niet zonder plichten en het begaafde kind niet zonder rechten is.

Wat momenteel in de politiek dreigt te gebeuren is dat we van het ene uiterste in het andere vervallen. Was er in de verzorgingsstaat wellicht een overmatige bescherming voor de 80% van de bevolking die zich tot enige minderheidsgroep kon rekenen, thans wordt de min-

Klagen mag, maar liever niet!

Kwaliteitspanel

Rotterdam komt met derde rapport

derheid aan echte gehandicapten, langdurig werklozen en zwaar belaste (alleenstaand moeders, sommige alloctonen) die echt op zorgverlening aanpraak moet maken verketterd.

Alles overziende is voor mij het perspectief er een van een overheid die zich in de komende jaren in toenemende mate realiseert dat de veranderingen die er in het samenleven in dit land zijn gekomen vragen om een Copernicaanse omwenteling in het besturen. Sociale en bestuurlijke vernieuwing gaan daarbij samen. Maar ook hiervoor geldt dat wie zich voor die vernieuwing verantwoordelijk houden, (en zijn in de komende maanden, vooral mensen met politieke verantwoordelijkheid), niet gespannen moeten gaan zoeken naar de gewenste aard van de vernieuwingen. Wat in de eerste plaats gevraagd wordt is dat we oog krijgen voor de veranderingen die onder onze ogen plaats vinden. De vaak kleinschalige maar in hun essentie wezenlijke bijdragen die mensen om ons heen weten te realiseren. En de vernieuwingen, die zoals veel van wat we vandaag hoorden, gerealiseerd zijn door pioniers. Voortrekkers, mensen die op een bepaald terrein iets in de gaten hebben van de richting waar we naartoe gaan. Als we weer van ons uitkijkpunt afdalen, zo dadelijk op straat staan en dat mooie uitzicht hier op de top van de Martini weer een herinnering is geworden, laten we ons dan vooral oriënteren op wat we aan beweging zien aan de voet van die toren. Want niemand heeft meer het monopolie alles te overzien. Alle mensen hebben een stukje van het brede toekomstperspectief in handen. Op mijn stukje van de legpuzzel staat dat dat inzicht de winst is van 4 jaar beleid voor sociale vernieuwing.

(Toespraak uitgesproken op de conferentie van handreiking tot handvat te Assen op 7 oktober j.l.)

Het Kwaliteitspanel Rotterdam heeft zijn nut weer bewezen met deze kwaliteitstoets. De uitkomsten van de rapportage voor 'Klagen in Rotterdam' leveren een goed en bruikbaar signaal naar het gemeentebestuur en gemeentelijke diensten en instellingen," aldus R. Smit, de Rotterdamse wethouder van Bestuurlijke Vernieuwing.

Smit maakte deze opmerking bij de in ontvangstname van 'Een toen hebben wij de Hoogste Directeur geschreven. Klagen in Rotterdam' op 16 september j.l. Naast de wethouder kreeg ook de Gemeentelijke Ombudsman, mr. M. van Kinderen, een exemplaar overhandigd. Het Kwaliteitspanel Rotterdam is begonnen als experiment in het kader van Sociale Vernieuwing in november 1991. Sindsdien is het uitgegroeid tot een volwaardige volger voor het toetsen van gemeentelijke en gesubsidieerde publieke dienstverlening.

Doel van het Kwaliteitspanel is toetsing van kwaliteit van dienstverlening van gemeentelijke en (semi-)publieke instanties, gezien vanuit de optiek van de gebruikers. Middels de uitvoering van een 'kwaliteitsverkenning' stelt het Kwaliteitspanel zich op de hoogte van de kwaliteit van dienstverlening. Op basis van de uitkomsten van de kwaliteitsverkenning doet het Kwaliteitspanel uitspraken en aanbevelingen. Daarbij wordt naast eventuele knelpunten ook aandacht geschonken aan positieve ervaringen in de dienstverlening.

Voor veel rapporten geldt dat ze zo snel mogelijk in de onderste bureaula verdwijnen. Om te voorkomen dat de verslagen van het Kwaliteitspanel zonder gevolgen blijven, wordt contact opgenomen met de betreffende instellingen. Het is de bedoeling in de daaropvolgende dialoog met de instelling tot afspraken te komen over verbeteringen in de dienstverlening. De afspraken worden na verloop van tijd op hun realisatie beoordeeld. Daarnaast wordt het verslag aangeboden aan stedelijke en regionale politieke organen en andere instanties, die zijn belast met besluitvorming en financiering

van (semi-)publieke dienstverlening. Ook heeft het Kwaliteitspanel een adviserende status met betrekking tot klachtenregeling bij de Rotterdamse deelraden.

Dit Kwaliteitspanel constateert dat het droevig is gesteld met het klagen in Rotterdam. Naast de Gemeentelijke Ombudsman blijken slechts zes van de 23 onderzochte gemeentelijke diensten en instellingen een schriftelijke klachtenprocedure te kennen. Maar ook als er een klachtenprocedure is moet een klager een doorzetter zijn, blijkt uit de ervaringen van 85 klagende Rotterdammers. Zo is het opvallend dat maar mondjesmaat voorlichting wordt gegeven over het bestaan van de procedure. Folders, posters, een verwijzing in bijvoorbeeld standaardbrieven ontbreken. Ook in een latere fase moet de klager in het algemeen er zelf achter zien te komen waar zijn beroepsmogelijkheden liggen. Als een klager aan het einde van de rit in het gelijk wordt gesteld betekent dat nog niet automatisch dat de klacht ook verholpen wordt. Vaak moet de klager ook daar weer achteraan.

Het verslag besluit met de tien geboden voor een klantgerichte klachtenprocedure. "Gemeente doe er iets mee!", was het dringende advies dat de ombudsman Van Kinderen aan de wethouder mee gaf. "Het rapport biedt een kans voor de gemeente om het vertrouwen bij de burger terug te winnen. Een goeie afhandeling van klachten bevordert de geloofwaardigheid van het bestuur. Als de burger serieus wordt genomen, zal hij ook eerder gaan stemmen." Op zijn beurt liet Smit weten dat B&W binnen een jaar met een door de ombudsman goedgekeurde klachtenprocedure zal komen die zal gelden voor alle gemeentelijke diensten. Ook moeten deze dan verantwoording afleggen over wat er met de klachten is gedaan (of niet!).

In Nieuw Weerdinge lachen ze weer

Een geslaagd voorbeeld van sociale vernieuwing

Door Martel Broersma

Nieuw Weerdinge is een zes kilometer lang Drents veendorp in het noordoosten van de gemeente Emmen. Het telt 3600 inwoners, vijftig jaar geleden waren dat er nog 5000. Veel mensen zijn weggetrokken na de sluiting van alle industrie die het dorp rijk was.

De machinefabriek, de bestekfabrikant GERO en de textielindustrie zijn verdwenen. Met zijn drieën waren ze goed voor 500 arbeidsplaatsen. Nieuwe werkgelegenheid kwam daarvoor niet in de plaats.

Veel inwoners raakten teleurgesteld. Hun ouders en grootouders waren al jarenlang uitgebuit in de turfstekerijen, nu raakten ook zijzelf hun werk kwijt. Tegen hun kinderen zeiden ze: "Je hoeft niet te leren, een baan krijg je toch niet". Hun geloof in zichzelf en in de toekomst van Nieuw Weerdinge was volledig verdwenen.

Het langgerekte dorp bestaat uit twee kernen, de een wat groter dan de ander. Van oudsher bestond er rivaliteit tussen beiden. Voorzitter Henk de Vries van Plaatselijk Belang: "Steeds liepen initiatieven stuk op deze concurrentiestrijd. Zo waren we al jaren bezig een dorpshuis van de grond te krijgen, maar over de plaats konden we het nooit eens worden."

In 1990 kwam de ommekeer. De ge-

meente Emmen werd door het ministerie van Binnenlandse Zaken gevraagd als startgemeente voor sociale vernieuwing. Nieuw Weerdinge werd uitgekozen als project.

"Nieuwe ontwikkelingen vinden voornamelijk plaats in het zuiden van de gemeente", aldus wethouder Piet Reuver van welzijnszaken, "het noordoosten kwijnt weg. Wij vonden dat ook daar iets moest gebeuren."

In samenwerking met de vereniging voor Plaatselijk Belang werd een denkgroep sociale vernieuwing opgericht. Gemeenteambtenaren en politici trokken het dorp in om in zogeheten sociale cafés met de bevolking te praten. Door de dialoog verdwenen de verschillen tussen de bewoners van de twee kernen.

Henk de Vries: "Vroeger hadden wij het altijd over 'voor en achter', nu is iedereen gelijk in de vergaderingen."

Het opbouwwerk speelde een belangrijke rol bij de toenadering tussen de woonkernen enerzijds en de bevolking en de gemeente anderzijds. Gerrit van Arragon begeleidde als opbouwwerker van de stichting Sociaal Cultureel werk Gemeente Emmen (SKGE) de sociale vernieuwing in Nieuw Weerdinge:

"Je moet door het dorp wandelen, je voelhorens uitsteken. Op vergaderingen zeiden de mensen eerst niets, pas als ik iets aandroeg gin-

gen ze praten. Dan bleek ook dat de inwoners best wisten hoe ze iets wilden. En als ze zien dat er echt iets gebeurt, komen ze ook naar andere vergaderingen. Het opbouwwerk heeft een belangrijke rol gespeeld bij de verbetering van Nieuw Weerdinge." Henk de Vries reageert lachend: "We kwamen zelfs dagelijks bij elkaar over de vloer!"

Het dorp is inmiddels een stuk leefbaarder. Een sporthal en een veilig fietspad zijn inmiddels verwezenlijkt, aan de bouw van een multifunctioneel dorpshuis is begonnen. Nu blijken beide kernen zich te ontwikkelen.

Opbouwwerker Gerrit van Arragon hoopt dat de bewoners het op den duur zelf afkunnen en hij ze minder hoeft te begeleiden. "Het is nu nog een hele klus, maar straks bij het onderhoud moeten ze het zelf doen. Daarom zijn we nu aan een kadertraining begonnen voor de leden van Plaatselijk Belang. Zodat men daar straks de fakkel met een goed gevoel kan overdragen."

Nieuw Weerdinge is veranderd, het geloof in zichzelf en de overheid is teruggekeerd. Of, zoals wethouder Piet Reuver het zegt. "De mensen in Nieuw Weerdinge lachen weer."

□

De NOVIB Jubileum Kalender 1994

Een dezer dagen verschijnt de nieuwe NOVIB kalender. Een indrukwekkende kalender met een eigenzinnig formaat (26 x 60 cm), met prachtige kleurenfoto's uit de Derde Wereld. Een heel jaar lang elke maand opnieuw een fascinerend uitzicht op een nieuw inzicht.

"1994: Jubileum-Jaar, dus jubileum attentie
Met de 1994-editie bereikt de NOVIB kalender de mijlpaal van twintig. Als bewijs van dank aan al die honderdduizenden die in de voorafgaande jaren de kalender een plaatsje in hun huis hebben gegund, hebben we de jubileum editie voorzien van een jubileum attentie.

Om de twintigste jaargang passend te vieren, hebben we een van de voorplaten uit de jubileum kalender ook als legpuzzel uitgevoerd. Die krijgt elke koploper van de kalender cadeau.

We hebben het jubileum aangegrepen om de achterkant volledig te vernieuwen. Het beeld van de Derde Wereld vindt daar zijn

evenknie in een beeld uit onze wereld. De publiciste Anna Bridié overdenkt diverse overeenkomsten.

Hoe te bestellen

De jubileum kalender 1994 (f33,50) en de set kunstkaarten (f 13,50) kunnen besteld worden bij NOVIB, Antwoordnummer 10720, 2501 WB Den Haag, tel 070-342 17 77. □

Ongeschoolde jongeren

Alle jongeren tussen de 17 en 25 jaar die onderwijs volgen moeten een basisinkomen krijgen dat ze kunnen aanvullen met een inkomen uit een ongeschoold baantje. Hierdoor zullen meer jongeren onderwijs gaan volgen, waardoor de kans op langdurige werkloosheid afneemt. Met dit plan, dat geen extra geld hoeft te kosten, kan worden voorkomen dat de tweedeling in de maatschappij tussen mensen die betaalde arbeid verrichten en mensen die langdurig werkloos zijn dramatische vormen aanneemt. Dit concludeert drs. L.A.M. Veendrick op basis van zijn Promotie-onderzoek Het loon van de last: ongeschoolde arbeid en veranderende identiteit van ongeschoolde jongeren.

De promovendus analyseerde de grote hoeveelheid arbeids- en jeugdonderzoek en verwerkte gegevens van het Centraal Bureau voor Statistiek. Zijn onderzoek is een synthese van al dit materiaal dat uitmond in een kant en klaar beleidsplan voor de aanpak van werk en werkloosheid onder geschoolde jongeren.

Arbeidsethos

Centraal in het onderzoek staan jongeren die op ongeschoold werk aangewezen zijn. Dit is een moderne variant van het werk dat de mensen door de eeuwen heen slechts wilden verrichten omdat ze er als slaaf toe werden gedwongen of ertoe werden gedisciplineerd als dienstmeisje of fabrieksarbeider, omdat het de enige manier was om in het levenonderhoud te voorzien. De huidige jongerencultuur, waar alle jongeren via leeftijdsgenoten en media mee in aanraking komen, legt echter steeds meer nadruk op zelfontplooiing. Voor ongeschoolden wordt het contrast tussen de werkvloer en het leven buiten het werk steeds groter. Dit heeft belangrijke consequenties voor het arbeidsethos en de levensstijl van jongeren die ongeschoold werk verrichten.

Maatschappelijke positie

In 1991 was een half miljoen jongeren zonder diploma in het voortgezet onderwijs of met alleen een diploma in het LBO of MAVO aangewezen op ongeschoold werk. Jongeren uit etnische groeperingen zijn in deze groep oververtegenwoordigd. Ruim de helft (58%) bestaat uit jongens. Ongeveer een kwart stroomt door naar geschoolde banen en hoewel meisjes vaak beter zijn opgeleid, komen de jongens het vaakst voor promotie in aanmerking. Wanneer deze groep de school verlaat, is het streven vooral gericht op het geld dat met het werk verdiend kan worden. De inhoud van het werk of het volgen van een opleiding is voor hen niet interessant. Na verloop van tijd wordt vooral bij jongens de inhoudelijke kant en de zekerheid van een vaste baan belangrijker.

Tweedeling

Bij de bestrijding van de jeugdwerkloosheid ligt de nadruk op scholing en kwalificatie. Dit maakt weliswaar de kans op werk groter, maar het sluit niet aan bij de belevingswereld van ongeschoolde jongeren, eerder tot armoede dan tot arbeid brengen. Het werkt een tweedeling tussen een actieve, zelfbewuste en onderhandelende burger en een passieve, sjoemelende onderklasse in de hand.

Overheid kan zo mee regeren

Om dit te voorkomen lanceert Veendrick een nieuw jeugdbeleid waarin alle jongeren tussen de 17 en 25 een basisinkomen krijgen wanneer zij gebruik maken van onderwijs. Dit onderwijs moet dan wel vaardigheden opwaarderen en een sterke samenwerking tussen beroepsopleiding en beroepspraktijk bevorderen. Daarnaast moet de kwaliteit van arbeid verbeterd worden door alleen die arbeid als beroepsarbeid aan te merken die kwalificerend is voor de werknemer. Het in de arboret gehanteerde begrip 'welzijn bij de arbeid' biedt hiervoor bruikbare criteria. Alle niet kwalificerende arbeid kan aangemerkt worden als corvee-arbeid waaraan jongeren zo

veel mogelijk gelijkelijk deelnemen. De inkomsten zijn een noodzakelijke aanvulling op het basisinkomen dat aan scholing is gekoppeld. Deze ideeën sluiten ook aan bij de bestaande praktijk dat veel ongeschoold werk ook nu al wordt verricht door scholieren en studenten in kleine baantjes. De opleidingsduur moet over een langere periode worden uitgesmeerd omdat Veendrick uitgaat van een gemiddeld studiejaar van negen maanden en een 'corvee-periode' van drie maanden.

Maatsch. rechtvaardigheid

Laurenz Veendrick studeerde sociale psychologie en arbeids- en organisatiepsychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Vanaf 1972 was hij verbonden aan het criminologisch instituut van dezelfde universiteit. Hier deed hij vooral onderzoek naar het functioneren van de politie en naar jeugdcriminaliteit. Hierdoor kwam hij vooral in aanraking met laaggeschoolde jongeren. Vanaf 1978 kon hij de problemen met deze groep in een breder verband bestuderen bij de vakgroep andragogie. Hij onderzocht vooral het breukvlak tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Zijn onderzoek is niet alleen gericht op het aandragen van wetenschappelijke kennis, maar wil ook bijdragen aan vergroting van de maatschappelijke rechtvaardigheid.

(Promotie RUG, psychologische, pedagogische en sociologische wetenschappen, datum 21 oktober 1993.) ISBN 90-01-86640.

Onderzoek zoekgedrag langdurig werklozen:

hoe onaangener het werk, hoe hoger de beloning die men wil

Er zijn aanwijzingen dat de financiële eisen die langdurig werklozen stellen aan een baan, sterk afhangen van het soort werk dat ze kunnen krijgen. Aan banen die hun voorkeur genieten, stellen zij opvallend gematigd financiële eisen. Maar hoe onaangener het werk, hoe hoger de beloning is die men vraagt.

Dit blijkt uit een onderzoek dat het IVA Tilburg in gezamenlijke opdracht van het Centraal Planbureau en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft gedaan. Daarin is gekeken naar de factoren die het zoekgedrag van langdurig werklozen beïnvloeden. Minister De Vries heeft het rapport met de resultaten van het onderzoek aangeboden aan het parlement.

Hoewel de afstand tussen loon en uitkering de laatste jaren sterk in de belangstelling staat, biedt het wetenschappelijk onderzoek in Nederland tot nu toe geen overtuigend inzicht in de mate waarin deze afstand van invloed is op de beslissing van werklozen een baan te aanvaarden. Daarom is besloten tot dit onderzoek, waarvan het doel tweeledig is. Enerzijds moet het meer inzicht opleveren in de factoren die van invloed zijn op het zoekgedrag van de werklozen; anderzijds moet worden bekeken hoe het wetenschappelijk onderzoek naar deze problematiek zou kunnen worden verbeterd.

In twaalf diepte-interviews met werklozen wordt aan de hand van een aantal theorieën op dit gebied gekeken welke factoren een rol kunnen spelen bij de beslissing van werklozen om al dan niet een baan te zoeken of te aanvaarden. Er wordt niet alleen aandacht besteed aan de invloed van financiële prikkels, maar ook aan de houding en de motivatie van werklozen en aan de invloed van hun sociale omgeving en hun opvattingen over het selectiegedrag van werkgevers.

Uit deze gesprekken blijkt dat de veronderstelling dat men eerder werk aanvaardt narmate het verschil tussen uitkering en loon groter is, te beperkt is. De minimale beloning die men eist (het zogenoemde reservingsloon) blijkt variabel te

zijn en mede afhankelijk van de kenmerken van de baan. Deze kenmerken, zoals het soort werk en de aard van het contract, lijken grote invloed te hebben op het loon dat men tenminste wil verdienen.

De eisen die de werklozen aan het werk stellen, variëren vooral naar leeftijd. De oudere mannelijke werklozen zoeken een vaste voltijdsbaan die niet precies hoeft te passen bij hun eerdere werkervaring. De jongere, beter opgeleide werklozen zoeken een inhoudelijk interessante baan met ontplooiingskansen die goed aansluit bij hun opleiding. Deze mag eventueel in deeltijd of tijdelijk zijn.

Aan deze voorkeursbanen stellen de werklozen overwegend lage beloningseisen, vaak slechts weinig boven het wettelijk minimumloon en meestal beneden het voor die banen gangbare loon. Het probleem is echter dat men deze banen nauwelijks of niet kan krijgen. Volgens de werklozen zelf ligt dat behalve aan het tekort aan banen vooral aan hun (te hoge) leeftijd en/of (te lage) opleiding.

Banen die men onaantrekkelijk vindt, worden door de meeste ondervraagden ofwel niet aanvaard ofwel alleen tegen een relatief hoog loon. Zij kiezen een uitkering (en verder zoeken naar een voorkeursbaan) boven het verrichten van onaangenaam werk of werk in deeltijd van een uitzendbaan. Vooral schoonmaak- fabriekswerk vindt men weinig aantrekkelijk. Het loon dat werklozen voor dit soort werk verlangen, gaat vaak (ver) uit boven het voor die banen gangbare loon. Op basis van de twaalf interviews hebben de onderzoekers een vragenlijst opgesteld die zou kunnen worden gebruikt in panelonderzoek naar zoekgedrag van werklozen. Met dergelijk onderzoek kan ook worden nagegaan of het zoekgedrag in de loop van de tijd verandert, bijvoorbeeld onder invloed van de werkloosheidsduur of tussentijdse wijzigingen in de sociale zekerheid. De ontwikkelde vragenlijst zal worden getest en zonodig verbeterd en aangevuld in een vervolgonderzoek.

Het rapport "Werklozen over werk, loon en uitkering" kost f32,-

Het is te bestellen bij de boekhandel en bij VUGA Uitgeverij BV, postbus 16400, 2500 BK Den Haag, telefoon 070- 3614011, onder vermelding van ISBN 90 5250 490 3.

Bewoners en politie voor veilige wijken 10 december Rotterdam.

'Bij ons in de buurt is het een puinhoop en daarom wil ik weg. Inbraken aan de lopende band, junks die overal rondhangen en in de portieken pissen en als je er iets van zegt krijg je een grote bek of erger.'

Een willekeurige uitspraak van bewoners waar ergernis en angst uit spreekt en die aangeven dat het 'woongenot' door hen niet als zodanig ervaren wordt.

Onder de vlag van sociale vernieuwing zijn in vele steden allerlei projecten en initiatieven ontstaan die erop gericht zijn de sociale veiligheid in wijken en buurten te verbeteren. Van alle betrokkenen zijn twee partijen daarbij steeds nadrukkelijk in beeld: bewoners en politie.

Op vrijdag 10 december organiseert het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden (LSA) in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken een werkconferentie over veiligheid in 'De Graanschuur' (Tarwewijk) in Rotterdam.

Aan de orde komt een aantal vragen rond veiligheid:

- is het waar dat bewoners op eigen kracht veel meer kunnen dan op het eerste gezicht lijkt en zijn zelf gekozen oplossingen beter en bestendiger dan overheidsmaatregelen?
- Moet de politie niet veel meer toe naar de rol van ondersteuner van zelfredzaamheid in plaats van probleemoplosser?
- Geef de reorganisatie van de politie nieuwe mogelijkheden tot samenwerking met bewoners rond veiligheid of is er juist veel minder mogelijk?

Deze uitnodiging is in de eerste plaats bedoeld voor bewoners die actief betrokken zijn bij de veiligheid in hun wijk en politiemensen die van welzijnswerk, woningbouwverenigingen, gemeente en (lokale) politiek welkom.

Anmeldingen en informatie:
L.S.A. Prinsegracht 51,
2512 EX Den Haag, Tel.: 070-3804431

Opinies van onderwijs

Na zorgvoorzieningen en politie hecht de Nederlandse bevolking het meeste belang aan onderwijsvoorzieningen. Men vindt echter niet dat deelnemers meer voor onderwijs moeten betalen. Een kwart van de bevolking -overwegend laag opgeleiden - is van mening te weinig te hebben geleerd om het dagelijks werk goed te kunnen doen. Tweederde deel van de bevolking is tevreden over de duur van de opleiding; hoog opgeleiden vinden wat vaker de opleidingsduur te kort. Er is grote steun voor financiële maatregelen om gelijke kansen in het onderwijs te realiseren; voor extra voorzieningen of voor leerplichtverlenging is geen meerderheid te vinden. Er is sprake van blijvende grote meningsverschillen als het gaat om de organisatie en inrichting van het voortgezet onderwijs. Hoog opgeleiden zijn vaker voorstander van kleinere categorische scholen en van het homogene groeperen van leerlingen in de eerste leerjaren; laag opgeleiden daarentegen prefereren vaker de grotere brede scholengemeenschappen en een heterogene groeperingsvorm. Onder jongere hoog opgeleiden neemt de ontevredenheid met het inkomen dat na de opleiding wordt verdiend toe. Het onderzoek is onderdeel van het vooronderzoek Omgevingsverkenning onderwijs(beleid) dat door een onderzoeksrapport van het ITS - Onderwijsbeleid en onderwijspraktijk - waarin de opvattingen over onderwijs en onderwijsbeleid van directe -betrokkenen uit het basis- en speciaal en algemeen voortgezet onderwijs worden weergegeven.

Relatieve belang onderwijs

De Nederlandse bevolking hecht naar verhouding veel belang aan onderwijs. Dat blijkt uit de resultaten van enkele enquêtevragen die in 1992 aan een representatieve steekproef uit de bevolking het meeste belang hecht aan zorgvoorzieningen (ziekenhuizen, gezinsverzorging, kruiswerk en bejaardenoorden), de politie en aan onderwijsvoorzieningen. Vier van de vijf voorgelegde onderwijsvoorzieningen - algemeen voortgezet onderwijs, speciaal onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs/leerlingwezen en hoger onderwijs worden tot de tien belangrijkste voorzieningen gerekend. Alleen het deeltijd-onderwijs voor volwassenen wordt door de bevolking minder belangrijk gevonden. Het belang dat aan onderwijsvoorzieningen wordt toegekend is groter naarmate men zelf hoger is opgeleid; hoe ouder men is hoe minder prioriteit aan onderwijs wordt gegeven. Eenzelfde ordening van voorkeuren komt naar voren uit een vraag naar mogelijke bezuinigingen. Bij een bezuinigingstaakstelling van maximaal 12,5 miljard gulden wenste in 1992 slechts en op de zes Nederlanders op onderwijs te bezuinigen; in 1981, toen eenzelfde vraagstelling

werd voorgelegd, was bijna een op de drie Nederlanders bereid om op onderwijs te bezuinigen. Ook het bezuinigingsbedrag dat de respondenten aan het onderwijs oplegden bleef beperkt, namelijk tot 1% van het totale onderwijsbudget (in 1981 was dat nog 2%). Bij een noodzaak tot bezuinigen worden alleen de AOW, de volksgezondheid en de politie meer ontzien. Het zijn vooral ouderen en lager opgeleiden die naar verhouding vaker op onderwijs willen bezuinigen. Ook al hecht de bevolking veel belang aan onderwijs, men vindt niet dat deelnemers zelf meer geld zouden moeten betalen voor onderwijs, in de vorm van hogere school- of collegegelden. Een meerderheid van de bevolking wijst hogere eigen bijdragen voor voortgezet en universitair onderwijs af.

Ongelijkheid en gelijke kansen

In 1991 was voor het eerst een kleine meerderheid van de bevolking (52%) van mening dat er in Nederland voldoende gelijke kansen zijn om aan een universiteit te studeren (in 1975 was 41% die mening toegedaan). 61% was van mening dat er voor onderwijs op latere leeftijd voldoende gelijke kansen zijn. Opmerkelijk genoeg zijn het voorale de

hoogst opgeleiden en de dertigers en veertigers die vinden dat er voldoende gelijke kansen zijn om deel te nemen. Dat zijn ook de bevolkingscategorieën die, zo blijkt uit ander onderzoek, het best geïnformeerd zijn over en het meest betrokken zijn bij het onderwijs. Links georiënteerde respondenten vinden veel vaker dat er te weinig gelijke kansen zijn dan mensen die zichzelf rechts noemen. Ondanks de tevredenheid bij een meerderheid van de bevolking is toch ruim driekwart van de Nederlanders voorstander van ingrijpende overheidsmaatregelen om kansgelijkheid te realiseren. Ook meer specifieke maatregelen kunnen op steun van een ruime meerderheid rekenen, met name maatregelen in de vorm van financiële faciliteiten, zoals meer studiebeursen of gratis onderwijs tot 18 jaar. Voor extra voorzieningen voor bepaalde groepen of voor een verlenging van de leerplicht tot 18 jaar is daarentegen geen meerderheid te vinden.

In 1992 is aan de bevolking de vraag voorgelegd of zij vindt dat verschillende categorieën leerlingen met specifieke problemen, handicaps of bijzondere capaciteiten in het onderwijs voldoende aandacht krijgen. Ondanks de aanwezigheid van speciaal onderwijs en van extra middelen voor kinderen in achterstandssituaties (onderwijsvoorrangsbeleid) is maar een minderheid van oordeel dat er in het onderwijs voldoende aandacht is voor probleemleerlingen. Ongeveer 40% van de bevolking vindt dat gehandicapte kinderen, kinderen met gedragsproblemen en kinderen uit achterstandsmilieus te weinig aandacht krijgen in het onderwijs. Daarentegen vindt een meerderheid van de bevolking dat kinderen van buitenlandse herkomst voldoende (49%) of te veel (11%) aandacht krijgen. Vooral mensen die zichzelf als rechts aanduiden zijn die mening toegedaan. Opmerkelijk is ook dat maar liefst 37% van de ondervraagden van mening is dat hoogbegaafde kinderen te weinig aandacht krijgen, vooral hoog opgeleide respondenten vinden dat (57%). Een meerderheid van de ouders, d.w.z. mensen met kinderen onder de 21 jaar, spreekt zich uit voor een

geïntegreerde opvang van kinderen met leerproblemen in gewone basisscholen; opvang in afzonderlijke scholen voor speciaal onderwijs wordt door 28% van de ouders voorgestaan, terwijl 15% zich over deze keuze niet uitspreekt.

Grote meningsverschillen zijn er nog steeds als het gaat om de structuur en inrichting van het voortgezet onderwijs. Aan ouders is in verschillende jaren de vraag voorgelegd of men voorstander is van een brede scholengemeenschap waarin alle schoolsoorten zijn opgenomen, maar die dan wel vrij groot is, of dat de voorkeur uitgaat naar een kleinere categoriale school met minder schoolsoorten. Telkens blijkt ongeveer een vijfde deel van de ouders geen van beide opties te kunnen onderschrijven. Het aantal voorstanders van brede scholengemeenschappen nam tussen 1981 en 1991 iets toe, van 35% naar 39%; het percentage voorstanders van smalle categoriale scholen nam in die periode iets af, namelijk van 41% naar 38%. Verschillen in opvatting hangen vooral samen met het opleidingsniveau; hoger opgeleiden zijn vaker voorstander van een kleine school, lager opgeleide ouders preferen vaker een grote scholengemeenschap.

Zeer verdeeld zijn ouders ook als het gaat om de meest wenselijke groeperingsvorm in de eerste leerjaren van het voortgezet onderwijs: alle kinderen, ongeacht aanleg en capaciteiten bij elkaar in een groep (heterogeen) of kinderen met dezelfde aanleg en capaciteiten in een groep (homogeen). Tussen 1981 en 1991 nam het percentage voorstanders van een homogene groeperingsvorm iets toe (van 41% naar 44%) en het percentage voorstanders van heterogene groeperen iets af (van 39% naar 37%). Ook hier is dus sprake van een stabiel en omvangrijk verschil van inzicht binnen het relevante deel van de bevolking.

De taak van de school

1992 is aan de bevolking een dertiental doelstellingen voorgelegd, met de vraag om aan te geven in hoeverre men deze taak voor de school en/of als taak voor het gezin ziet. Het gaat daarbij om pedagogi-

sche doelstellingen ten behoeve van de leeftijdscategorie van 4-15 jarigen en niet om doelstellingen waarvan te verwachten valt dat zij praktisch geheel tot de taken van de school worden gerekend (zoals leren rekenen of lezen) of praktisch geheel tot die van het gezin (zoals zindelijkheidstraining). (Door het ITS is eenzelfde vraagstelling voorgelegd aan een steekproef van direct-betrokkenen uit het primair en algemeen voortgezet onderwijs). Een meerderheid van de bevolking spreekt zich bij zeven van de dertien doelstellingen uit voor een gezamenlijke verantwoordelijkheid van school en gezin. Die gezamenlijke verantwoordelijkheid ziet men het minst voor de opvang van kinderen van werkende ouders na schooltijd, een taak die door een meerderheid van de bevolking (59%) als een gezinstaat wordt beschouwd (uit het ITS-onderzoek blijkt dat in het onderwijsveld zelf maar liefst 90% die mening is toegedaan).

Ook de taak 'het bijbrengen van goede manieren wordt door een minderheid van de bevolking (35%) gezien als een gezamenlijke opgave; deze taak wordt het meest aan het gezin toegedacht (door 63%). Dat laatste is begrijpelijk omdat er binnen de bevolking nogal wat verschillen in opvatting bestaan over wat goede manieren zijn. (Het onderwijsveld zelf vindt dit overigens vaker een taak van de school). Het 'helpen van kinderen bij leermoeilijkheden' wordt het meest als schooltaak gezien: door 48% van de bevolking (en door 75% van de direct-betrokkenen uit het onderwijsveld). Bijna de helft van de bevolking vindt dat school en gezin beide een taak hebben bij 'het helpen van kinderen': rond de veertig procent vindt dit overwegend een taak voor het gezin (seksuele voorlichting wordt door direct betrokkenen uit het primair onderwijs vaker als gezinstaat gezien).

Omdat er zoveel taken zijn waarvoor men een gezamenlijke verantwoordelijkheid van school en gezin wenselijk acht, is het niet verwonderlijk dat 60% van de ouders van mening is dat ouders een belangrijke invloed moeten hebben op de gang van zaken op school; 20% vindt daarentegen dat schoolzaken

beter aan het bestuur, schoolleiding en de leerkrachten kunnen worden overgelaten.

Hulp bij huiswerk wordt door bijna vier van de vijf ondervraagde Nederlanders als een taak voor de ouders gezien die er nu eenmaal bij hoort. Een minderheid (18%) wil op dit punt een uitbreiding van de schooltaak. Een derde deel van de bevolking ziet wel iets in een uitbreiding van de schooldag opdat huiswerk dan op school kan worden gemaakt; een iets grotere minderheid (44%) is daar echter op tegen. Een verkorting van de vakantie, ten behoeve van meer tijd voor onderwijs, wordt door een kleine meerderheid van de bevolking (56%) en ruime meerderheid van de ouders (68%), afgewezen.

Het zijn vooral verschillen in opleidingsniveau die de verschillen in opvatting over deze thema's verklaren.

De betekenis van het onderwijs

Een kwart van de bevolking is van mening dat men te weinig heeft geleerd om het dagelijks huiswerk goed te kunnen doen; ongeveer 20% zegt veel noodzakelijke dingen te hebben gemist in de opleiding. Over onvoldoende onderwijsbagage beschikken naar eigen zeggen vooral de laag opgeleiden (maximaal lbo/mavo-niveau).

De tevredenheid met het inkomen dat wordt verdiend in relatie tot de opleiding en praktijkervaring die men heeft, is de afgelopen tien jaar sterk gedaald. In 1975 vond 21% het inkomen te laag in relatie tot de eigen opleiding en praktijkervaring, in 1991 was dat percentage opgelopen tot 34%. De ontevredenheid nam met name toe onder jongere hoger opgeleiden.

In het denken over de functie van het onderwijs is sprake van een sterk toegenomen arbeidsmarktgerichtheid; driekwart van de ouders vindt in 1991 dat in tijden van werkloosheid de aandacht vooral moet uitgaan naar een goede voorbereiding op de arbeidsmarkt; in 1986 was dat nog maar 59%. Het percentage ouders dat vindt dat bij grote werkloosheid het onderwijs zich veeleer zou moeten richten op het leren de vrije tijd te besteden nam tussen 1986 en 1991 af van 15%

Buurtvrouwenwerk

naar 10%.

Bijna tweederde van de bevolking toont zich tevreden met de duur van de opleidingen die kinderen tegenwoordig moeten volgen alvorens zij een beroep kunnen gaan uitoefenen; ruim twintig procent vindt dat kinderen tegenwoordig te lang naar school moeten, terwijl 10% de opleidingsduur te kort vindt. Laag opgeleiden vinden de opleiding vaker te lang, hoog opgeleiden vaker te kort. Een ruime meerderheid (66%) van de bevolking is van mening dat er in Nederland voldoende opleidingen zijn om een diploma te kunnen halen. Daarentegen staat dat 14% vindt dat de opleidingen zo moeilijk zijn geworden dat een aantal kinderen geen diploma meer kan halen. Gevraagd is ook naar een oordeel over de taakverdeling tussen school en bedrijf. Het bijbrengen van algemene en vaktheoretische kennis ziet men overwegend als taak voor de school, het aanleren van attitudes (leren samenwerken en leiding accepteren) acht men in meerderheid een gezamenlijke taak van school en bedrijf, terwijl 39% van de respondenten alleen voor het aanleren van praktische beroepsvaardigheden een taak voor het bedrijf ziet weggelegd.

SCP - Cahier 102. Opinie over onderwijs (ISBN 90-5250-602-7) kost f24,- en is verkrijgbaar in de boekhandel

"In veel steden en regio's lijkt het alsof vrouwenemancipatie en 'vrouwenwerk' achterhaalde zaken zijn, kwesties uit de jaren zeventig en tachtig. Niets is minder waar! blijkt uit de publicatie "Buurtvrouwenwerk". Uit het boekje blijkt dat ook in de jaren negentig het buurtvrouwenwerk floreert.

Sociaal vernieuwend

In de Haagse wijken ontwikkelen professionals uit het welzijnswerk projecten met buurtvrouwen. Dat werk is bij uitstek te typeren als sociaal vernieuwend.

Het boekje beschrijft acht projecten waarin maatschappelijke thema's als werkgelegenheid, gezondheid en educatie aandacht krijgen. Het belang van het culturele aspect wordt benadrukt; "juist omdat het buurtvrouwenwerk van de jaren negentig intercultureel werk is, waarbij migrantenvrouwen samen met Nederlandse vrouwen een belangrijke plaats innemen".

Variatie

De onderwerpen in de acht hoofdstukken variëren van een intercultureel dansproject, sport met vrouwen, een zelfhulpgroep met marokkaanse vrouwen tot een beschrijving van de activiteiten van Vrouwen centrum Spoorwijk. Buurtvrouwenwerk kent vele vormen en verschillende activiteiten maar is volgens de samensteller terug te voeren op een aantal pijlers.

Vier pijlers

In 'Buurtvrouwenwerk' wordt het belang van goede buurtvoorzieningen voor vrouwen benadrukt; "zij zijn immers door hun kinderen, de schooltijden en huishoudelijk werk, aan huis en aan de buurt gebonden. Het gevarieerde aanbod in het buurthuis doet vrouwen een eerste stap buiten de deur zetten. Dit laagdrempelige aanbod is de eerste pijler van het buurtvrouwenwerk". Vrouwenwerksters uit de wijk spelen een be-

langrijke rol, bij het activeren en enthousiast maken van vrouwen. De geïnterviewde vrouwenwerksters werken vanuit een emancipatorische visie. Activering is de tweede pijler van het buurtvrouwenwerk en nauw verbonden met de aandacht voor de positie van vrouwen in de buurt. Samenwerking is de derde pijler. Vrouwenwerkster werken samen met educatief werksters, peuterspeelzaalleidsters, met sociaal verpleegkundigen uit de wijk. Ook is de samenwerking met ambtenaren, het maatschappelijk werk, instellingen voor kunstzinnige vorming, de GGD, sportverenigingen steeds verder ontwikkeld. De vierde pijler is actieve inzet en betrokkenheid van buurtvrouwen zelf. Zij organiseren zich voor beleid en richten een eigen werkgroep of organisatie op. Actieve vrouwen zorgen ervoor dat het aantal voorzieningen in de buurt zich uitbreidt.

Goede communicatie

Het laatste hoofdstuk beschrijft de ontwikkelingen van het netwerk "Vrouwen Transvaal". Hierin komt onder meer de coördinator Sociale Wijk Aanpak van de gemeente Den Haag aan het woord. Zij benadrukt het belang van een goede communicatie tussen gemeente-ambtenaren en de werkster op wijkniveau: "alleen door goed contact en een koppeling te maken tussen de dagelijkse werkpraktijk en beleidsprioriteiten kunnen zinvolle projecten van de grond komen!".

Belangstellenden kunnen het boekje bestellen bij:

HOF
Haagsche Ondersteuningsfunctie
Nel Andrea
Mauritskade 57
2514 HG Den Haag
telefoon :070- 346 95 24
Kosten : f 15,- (excl. porto).

"Opbouwwerk ontmoet politie"

door Mannus Kroes, opbouwwerk-adviseur/projectleider te Rotterdam

In Hoogvliet, regio Rotterdam, waren op 6 oktober zo'n 25 opbouwwerkers en twee politiefunctionarissen met elkaar in gesprek. Onderwerp van gesprek was de veiligheid in de wijk en de wijze waarop politie en het opbouwwerk zich profileren. Centrale vraagstelling was: De politie profileert zich meer en meer als een 'bevoegde groep' die met gezag initiatieven neemt op het terrein van de samenlevingsproblemen in buurten en wijken. Dit in tegenstelling tot het opbouwwerk. Welke verklaring is daarvoor te geven en welke verwachtingen zijn er bij de politie ten aanzien van het opbouwwerk.

Dick Bussing, lid van het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk en opleidingscoördinator LOCO/Hogeschool Rotterdam: "Het vak opbouwwerk serieus nemen betekent dat men onderhoud moet plegen, dynamisch en controlebaar werken, de discussie zoeken en confrontatie met partners, de politie bij deze, aan te gaan. Terwijl de een zegt, ik zie ze nooit, zegt de ander, ze zijn m'n maatje!" Met een drietal inleidingen worden verschillende aspecten van het werk belicht en stellingen betrokken. Ton Huiskens, projectleider Eye Eye (straatcontactpersonen) RIO Rotterdam:

"Vroeger was 't altijd 'matten' met de politie maar we hadden een duidelijke inzet; nl. sociale verandering, niet tegen de politie maar met de politie. Nu is er angst over veiligheid in de wijk, in gesprekken met bewoners zijn er weinig directe ervaringen maar het gevoel is nadrukkelijk aanwezig. Van je huis een vesting maken vergroot niet de veiligheid op straat, integendeel de anderen bijvoorbeeld lopen op straat meer risico. We reageren te langzaam op signalen." (Ter illustratie schetst hij het beeld van de gekookte kikker: als je een kikker in een bak kokend water zet springt hij meteen uit het water, als je hem in een bak lauwwater zet en je verwarmt dit water langzaam, reageert hij niet en krijg je 'gekookte kikker'. Ontleend aan een stuk van Piet Vroon in de Volkskrant) En de individuele aanpak van de bewoner, die van zijn huis een vesting maakt, is natuurlijk niet de oplossing! De politie als sterke arm schept verwachtingen die zij niet kunnen waarmaken. Het ontwikkelen van gedragsregels is nodig, opdat dat mensen elkaar weer groeten. Het nadenken over

vormen van gedrag die leiden tot normaal omgangsverkeer op straat en plein is te lang 'uit' geweest. Er heerst veel onzekerheid bij de mensen; geen huis, geen werk, geen geld en geen scholing verhogen het gevoel van onveiligheid en spanning en geeft strijd tussen verschillende groepen. De 'klootzakken' winnen dat meestal! De opbouwwerker moet daarin keuzes maken. Een eigen positie met een evenwichtige rol tussen de verschillende partijen is daarbij nodig waarbij de aanpak van knelpunten (als verschuiving/ombuiging van spanningen) en gelijktijdig overleg met partners, een verbeterproces in gang kunnen zetten.

Gert Rademaker, commissaris van politie te Dordrecht: Wordt de opbouwwerker een opbouwvakker (?), met andere woorden een professional die zich vooral bezighoudt met de theoretische grondslag van zijn vak? De politie is geëvolueerd van uitvoerend apparaat naar een professionele werkorrganisatie, 'n gevestigde machtsfactor. De politiek verwijst vaak richting politie bij problemen in de horeca en drugsoverlast. Het rendement daarvan is duidelijk, dit in tegenstelling tot het rendement van het opbouwwerk. Maar de politie kan het niet alleen. De commissaris wijst op twee kanten in het proces:

1. Positioneren (verwijst naar Maslof) is aandacht voor/aan warmte, veiligheid, voedsel. Dat vraagt om afspraken met betrekking tot wie welke taken voor zijn/haar rekening neemt, het betekende deelname aan discussie op verschillende niveaus. De politie loopt vooraan bij de discussie over samenlevingsproblemen,

deze middag kan een prima mogelijkheid zijn meer duidelijkheid te scheppen. Wij schakelen nu bijvoorbeeld, naar tevredenheid, stadswachten in en een buurtcoördinator is aangesteld uit de politie-eenheid, voorts wordt extra aandacht geschonken aan Marokkaanse jongeren

2. Kwaliteit is zoeken naar:
  - a. tevredenheid buiten door voeling te houden met het veld,
  - b. tevredenheid binnen door wat we van elkaar weten,
  - c. tevredenheid bij jezelf door te weten hoe je er zelf in zit

Bij samenwerking moet duidelijk zijn welke rollen voor-, tegen- en medestanders innemen en spelen. De politie in haar traditionele rol van bemiddelaar en boevenvanger is meer preventief, adviserend en intermediair, gaan werken en is momenteel zelfs pro-actief bezig, namelijk met: hoe voorkom je delicten, kun je potentiële personen afhouden van vandalisme en criminaliteit. Speciale projecten worden opgezet, en met de reclassering zijn afspraken gemaakt over begeleiding bij terugkomst, de eerste resultaten zijn zichtbaar: minder inbraken. Terug naar de stelling: de politie kan het niet alleen, goede verbindingen met verschillende partners is onontbeerlijk!

Jaap Karel, commissaris van politie te Rotterdam-Zuid: Betreft meteen een stelling: Waarom gaan buurtbewoners naar de politie en niet naar de opbouw- of welzijnswerker? Vervolgens legt hij uit hoe het met de politie is gesteld. Hij vergelijkt het apparaat met een Japanse autobak. Het belang van een ondernemer is; continuïteit, voortbestaan en groei: daarin is de politie geslaagd! Marketing is het parool: de risico-analyse (zoals dat vroeger heette) als marktverkenning. Kenmerken van onveiligheid zoals vervuiling, vandalisme, werkloosheid en gebrek aan scholing worden verwerkt in een productieplan en dat is gericht op een periode van minimaal 3 jaar. In risicogebieden betekent dat: iets doen voor ouderen en jongeren (het korps met jonge en zwarte agenten

aanvullen), goed bereikbaar zijn (06-nummer), preventief werken (stads-wachten/huismeester/flatwachten) pro-actief werken (bv. met toezicht-houders Maastunnel en lijn 2 project, plus extra begeleiding, dat levert nog eens 35 mensen extra op).

De politie zal alle problemen oplossen tot en met de werkloosheid toe via het opzetten van banenpools en het creëren van allerhande werker-varingsplaatsen, opdat straks iedereen de pet op heeft. Dit is nodig omdat de professionele politietak is verschoven van het eenvoudige 'handwerk' tot het regisseren van de sociale werkelijkheid en het toezicht houden op de semi-politie functionarissen. Het opbouwwerk vervult daarbij welkomme ondersteuning, en de politie oogst de vruchten van al dat werk. Dus: Ja, opbouwwerk doe mee, dat is goed voor de reputatie van de politie. En voor de solvabiliteit van de organisatie.

Met de casus: 'Slag om de Snelingstraat' en drugsoverlast in de wijk Jagershof worden twee kringgesprekken gevoerd. In de discussiegroepen is gediscussieerd op basis van drie stellingen:

1. Noch het opbouwwerk, noch de politie kan alleen een wijk veilig maken en houden.
2. De politie moet meer aan samenlevingsopbouw doen ten behoeve van een veilige wijk.
3. Het opbouwwerk moet de politie eerder inschakelen bij samenlevingsproblemen.

Aan de hand hiervan is in de discussie

gesproken over wie als eerste aan het werk gaat, wie start met een analyse, kun je een 'winning team' samenstellen, welk proces en welke organisatie laat je ontstaan. Samenlevingsopbouw houdt in dat bewoners georganiseerd moeten worden, maar ook instellingen en andere partijen uitgenodigd en gemotiveerd om in het proces mee te werken. Wat doe je op de korte termijn, en wat op de lange termijn. Waar komen opbouwwerk en politie elkaar tegen, hoe wordt er af gestemd en samengewerkt, bepaal je samen of afzonderlijk de regie? In een forum onder leiding van Hekon Pasman, manager LOCO/Hogeschool Rotterdam werden de reacties samengevoegd.

Opbouwwerker en politiemann hebben elkaar nodig, er is meer 'markt'-denken nodig bij de opbouwwerker en politie moet meer maatschappelijk gericht zijn. De vraag is in hoeverre het product van de politie ook een werkelijk breed maatschappelijk draagvlak heeft. De opbouwwerker kijkt ook naar het proces en kan zich afvragen of de doelgroep bereikt wordt? Zijn burgers wel de 'markt' van de politie?

Uit reacties vatten we het volgende samen:

- binnen het 'wijkbeheer-overleg' heeft de opbouwwerker een stimulerende en activerende rol, dat levert steun en rendement op.
- de wijkagent zal via overleg en afspraken worden ingezet, heeft een vertrouwensrelatie met de wijk (rol-uitbreiding zoals in Dordrecht).
- aan betrokkenheid en motivatie

van de wijkagent wordt gewerkt, de rood- en blauwjassen ontwikkelen zich (Rotterdam). De wijkagent heeft namelijk niet voldoende mandaat van zijn organisatie om zelfstandig te kunnen opereren. Dit probleem, dat wordt veroorzaakt door de hiërarchische structuur van de politie wordt dus aangepakt.

- de 'macht' van de politie betekent niet per definitie een 'win-win'-situatie.
- de opbouwwerker is de ontwikkelaar, het 'tunnelsucces' (beveiliging van tunnel in Overschie) kwam door hem tot bloei.
- in de voorfase ligt de regie in handen van de opbouwwerker en bij de uitvoering van veiligheidsprojecten neemt de politie die over.

Als we terugkeren naar de centrale vraagstelling kunnen we concluderen dat gezag en macht in gespannen situaties zich beter manifesteren bij bestuur, politiek en de burger dan het ontwikkelen en initiëren van alternatieven om aan problemen in de samenleving te werken. Politie en opbouwwerk realiseren zich dat en zoeken naar samenwerking en wederzijdse erkenning. Duidelijk is dat voor anderen onduidelijk is wat de opbouwwerker als professional binnen het samenlevingsproces feitelijk betekent. Betekent dit dat er meer marktgericht moet worden gewerkt? Duurzaam werken is lange termijn-werk, en dat staat haaks op het korte termijn-werken van de politie!

Brochure Landelijk Centrum Opbouwwerk

Het op 1 januari jl. van start gegane Landelijk Centrum Opbouwwerk heeft een brochure uitgebracht. Na een kort voorwoord van voorzitter Jan Bugter wordt een korte uiteenzetting gegeven over de kernfuncties van het LCO: signalerende samenwerking en vernieuwing. En aansluitend volgt dan een overzicht van de werkzaamheden die het Centrum momenteel in uitvoering heeft. Exemplaren van de brochure zijn op aanvraag gratis verkrijgbaar bij een van de drie LCO-vestigingen:

LCO-Sittard - 046-5 13 912
LCO-Den Haag - 070-38 04 431.

LCO-Zwolle - 038-2 32 112

Lotgenotencontact vermindert beroep op medische hulp

Minder artsenbezoek. Consulten die sneller en efficiënter verlopen. Minder behoefte aan hulpmiddelen en medicijnen. Een toename van de kwaliteit van leven. In tegenstelling tot de opvatting dat mondige patiënten lastig en duur zijn, blijkt dat zij juist verantwoord en minder consumeren. Dit blijkt uit het onderzoek naar de effecten van lotgenotencontact (deelname aan gespreksgroepen en telefonische en bezoeksdiensten voor en door patiënten met dezelfde ziekte of handicap).

De economische effecten van lotgenotencontact zijn voor het eerst geïnventariseerd met het onderzoek 'Het gat in de markt. Patiënten/consumenten over de economische waarde van lotgenotencontact', uitgevoerd in opdracht van de Nederlandse Patiënten/Consumenten Federatie door onderzoeksbureau WESP (Wetenschappelijk, Economische en Sociaal-culturele projecten).

Voor het onderzoek zijn zo'n 70 deelnemers aan en begeleiders van lotgenotencontact geïnterviewd. De geïnterviewden zijn onder meer lid van patiëntenorganisaties voor kanker, reuma, hoofd- en nekletsels, gewichtsproblemen en ouders van motorisch gehandicapte kinderen. Uit de gesprekken blijkt dat lotgenoten elkaar helpen hun ziekte onder

ogen te zien, waardoor ze in staat zijn preventief te handelen. Ze geven aan dat ze daardoor bijvoorbeeld minder pijnstillers nodig hebben. Door lotgenotencontact komen mensen ertoe bijvoorbeeld te kiezen voor een verandering van levenswijze in plaats van een operatie. Lotgenoten geven elkaar de stimulans die ze van artsen soms moeten missen. Binnenkort start de NP/CF met subsidie van de Nationale Commissie Chronisch Ziekten (NCCZ) een meerjarig onderzoeksproject op grote schaal naar methoden en effecten van lotgenotencontact.

In het themanummer over lotgenotencontact van het Maandblad Patiëntenbeweging -een uitgave van de NO/CF - spreken zowel artsen als verzekeraars zich positief uit

over lotgenotencontact. Artsen signaleren dat deze vorm van onderlinge hulp gunstig is voor zowel patiënten als behandelaars. De kloof wordt kleiner en de communicatie verbetert wanneer de patiënt goed geïnformeerd is door een lotgenoot. Ziekenfondsen zijn bereid lidmaatschap en activiteiten van patiëntenorganisaties op te nemen in aanvullende pakketten. Particuliere verzekeraars pleiten voor vervolgonderzoek, met name om de kostenbesparingen van lotgenotencontact precies te berekenen.

Het onderzoeksrapport is te verkrijgen bij de Nederlandse Patiënten/Consumenten Federatie. Het Maandblad Patiëntenbeweging is te verkrijgen bij de Nederlandse Patiënten/Consumenten Federatie, tel. 030-341597. Voor meer informatie over het onderzoek kunt u contact opnemen met de NP/CF, tel. 030-341597, of met de onderzoekster, Joniën Meerdink, tel. 02522-20248 (privé), donderdag bereikbaar bij de NP/CF. □

Dr. Gradus Hendriks-Stichting

Opbouwwerk en lokale omroep. Een wandeling door de literatuur. Door Harry Jansen/Fred Stafleu. Opbouwcahier 1. (Den Haag, oktober 1993)

In de reeks Opbouw-cahiers verschijnen beknopte publicaties over opbouwwerk-relevante onderwerpen. In deze eerste stelling vindt u een beschouwing over de relatie tussen opbouwwerk en lokale omroep. Daarbij is ervoor gewaakt de betekenis van een 'alledaags onderwerp' als de lokale omroep, maar ook de rol van het lokale opbouwwerk, te overdrijven. De analyse beoogt helderheid te verschaffen over de raakvlakken tussen beide.

Bestelformulier

Ik zou graag opbouwteksten nummer..... van u ontvangen.

Naam instelling:

Straatnaam:

Postcode/plaats:

Telefoonnummer:

Buurtbeheer

De cursus is bedoeld voor opbouwwerkers, sociaal begeleiders, bewonersdeskundigen, projectleiders, sociale vernieuwing, beheercoördinatoren en anderen die werkzaam zijn in buurten en dorpen die zijn aangewezen voor buurtbeheer en waar de beheer aanpak van start gaat of is gegaan.

Praktijktheorie

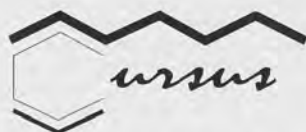
De cursus van 8 dagdelen biedt cursisten de belangrijkste theoretische basiskennis m.b.t. het begrip buurtbeheer, alsmede de verwante thema's. Steeds wordt echter gereflecteerd op de praktijk en de ervaringen in de eigen buurt en instelling. De cursist leert de uitgangspunten van "integraal buurtbeheer" hanteren te hanteren bij de ontwikkeling en het gebruik van nieuwe organisatievormen, specifieke buurtanalyses en projectmatig werken. Hij/zij leert de eigen professionele bijdrage te bepalen aan de hand van veel voorkomend thema's als tegengaan van overlast, criminaliteitsbestrijding/-preventie, sociale veiligheid, milieu, multi-etnisch samenleven en zelfbeheer.

Lokatie

De cursus wordt gegeven in het centraal in Rotterdam (bij metro halte Dijkzigt) gelegen hoofdgebouw van de faculteit Welzijnswerk, Arbeidsverhoudingen en Gezondheidszorg (WAG)

Kosten

De kosten bedragen f1050,- per deelnemer, inclusief alle bijkomende lokatie- en materiaalkosten.

Arbeidstoeleiding

Arbeidstoeleiding door het Welzijnswerk is bedoeld voor de medewerkers in diverse soorten welzijnsinstellingen, zoals het sociaal-cultureel werk, het jongerenwerk en het opbouwwerk.

Het doel van de cursus Arbeidstoeleiding door het Welzijnswerk is het leveren van een bijdrage aan de doelgerichte systematiek van handelen van de welzijnswerkers, die zich (willen) begeven op het terrein van de ondersteuning van doorgaans moeilijk te bemiddelen categorieën werkzoekenden bij de beroepen- en baanorientatie. Uitgangspunt daarbij is de samenwerking met andere stedelijke of regionale instanties, met name met het arbeidsbureau.

Data en lokaties

De cursus wordt gegeven op 8 dinsdagochtenden in de maanden november en december 1993:

2, 9, 16, 23 en 30 november 1993

en 7, 15 en 21 december 1993.

De cursus wordt gegeven in het centraal in Rotterdam (bij metro halte Dijkzigt) gelegen hoofdgebouw van de faculteit Welzijnswerk, Arbeidsverhoudingen en Gezondheidszorg (WAG)

Wytemaweg 15
3015 CM Rotterdam

Kosten

De kosten bedragen f1050,- per deelnemer, inclusief alle bijkomende lokatie en materiaalkosten.

U kunt nadere informatie opvragen bij: Dick Bussing, tel. 010-436 77 25

Drugsoverlast in het Rotterdamse Spangen

If you can't beat them, join them

Grootscheepse politie-acties zijn geen blijvende oplossing voor drugsoverlast. Rob Christiaanse, projectleider van het preventieproject 'Spangen veilig' en Geert van Rijmenam, opbouwwerker, en Anne van Veenen, stafmedewerker van het Rotterdams instituut bewonersondersteuning Rio, schetsen een andere aanpak. Daarbij gaat het niet om 'verdrijven' maar om 'beheersen', 'controleren', 'afspraken maken'. Hun voorstel: iedere wijk z'n vaste groep junks.

Drugsoverlast in de oude wijken wordt steeds meer ervaren door bewoners en instellingen, inclusief het opbouwwerk, als een onverteerbare aanslag op de kwaliteit van het leven. Er is een roep om harde maatregelen en sinds enkele maanden worden junks en andere loslopende wijkbewoners in Rotterdam West opgejaagd door de politie. Deze acties mogen zich in toenemende mate verheugen op een enthousiast

onthaal van wijkbewoners en lokale pers.

Deze grootschalige acties, met helikopters en al, bevestigen het misnoegen van bewoners en hun gevoel dat de maat vol is. Het vertrouwen in de slagkracht van de overheid loopt echter een flinke deuk op bij het zien van de weerbarstige praktijk van dealers en gebruikers die na een korte tijd weer de gebruikelijke overlast geven.

Drugsoverlast vormt voor wijkbewoners het meest sprekende bewijs van het verval van hun wijk en alle problemen worden daarop teruggebracht. Mensen kunnen of willen het onderscheid tussen de verschillende problemen in hun buurt niet meer maken. Vervuiling, verpaupering, junks en hondepoep; ze versterken de beleving van bewoners dat je je niet meer veilig op straat kunt begeven.

Voor bewoners en autoriteiten is het frustrerend om te merken dat de aanpak van de drugsoverlast via grootscheepse politieacties weinig of geen effect sorteert. De overlast verdwijnt niet; wellicht neemt het

voor kortere tijd af, maar de poging in de straat weer de normen en waarden te herstellen bloedt dood en de hoop wordt de bodem ingeslagen. Voor veel bewoners is deze ervaring het zoveelste bewijs van falend overheidsbeleid, waarvan ze als bewoners in de oude wijken het slachtoffer zijn.

De aanpak van de drugsoverlast in de Rotterdamse wijk Spangen is erop gericht om dat gevoel alleen maar slachtoffer te kunnen zijn te doorbreken. Daar ligt ook de opgave voor het opbouwwerk.

Van 78 naar 14 panden

De aanpak van drugsoverlast in de wijk kan zich dus niet beperken tot acties van de politie. Er is een meervoudige aanpak nodig waarin ook andere instanties en partijen dan politie en justitie hun aandeel moeten leveren. We hebben daarbij ook nadrukkelijk het opbouwwerk voor ogen.

In Spangen wordt al langere tijd geprobeerd een meervoudige aanpak van de grond te krijgen. Al in 1988

'14 drugspanden is wel genoeg' (foto: Dick Sluyter)

Een drugs-café kan beter worden gesloten

klaagden bewoners hun nood bij het stadhuis. Burgemeester Peper vroeg de toenmalige projectgroep stadsvernieuwing maatregelen te nemen. Dat leidde tot de vorming van een overlastcommissie, waaraan verschillende instellingen in de wijk deelnamen. Uit een zelfgemaakte inventarisatie bleek dat er 78 overlastgevende panden in de wijk waren, met concentraties van panden in de delen van de wijk met een fijn vertakt crimineel netwerk. Zo konden gebruikers op ieder gewenst moment met elk willekeurige betaalmiddel in de wijk Spangen terecht. Op grote schaal werd hiermee criminaliteit geïmporteerd uit andere wijken. Bewoners werden dagelijks geconfronteerd met een enorme overlast en gaven het geloof in de wijk op. Op basis van de inventarisatie is een aanvalsplan gemaakt. Doel was de erkenning door alle partijen dat de overlast alle perken te buiten ging, en dat deze op een zo kort mogelijk termijn bestreden moest worden.

Er mocht niet langer een situatie blijven bestaan waarin de klant zich een dermate koning voelt dat hij denkt het rijk alleen te hebben. Daarbij werd er echter niet naar gestreefd om alle panden de wijk te sluiten. Doel was en is een aantal panden te tolereren, onder voorwaarde dat men zich houdt aan strikte afspraken. Het gebruik van verdovende middelen is voor bewoners tot op zekere hoogte accept-

abel, mits ze daarvan geen overlast ondervinden. Dat was de nieuwe leidraad voor het handelen.

Omgevingsgerichte aanpak

Klachten van bewoners zijn startpunt bij het terugdringen van overlast. Als het om overlast gaat geldt: klagen moet! Het indienen van een klacht betekent een actieve houding van bewoners en het terugnemen van de straat. De klachten worden in de overlastcommissie gebundeld door de deelnemende partijen (politie, bewonersorganisatie, beheercoördinator, bouw- en woningtoezicht, woningbedrijf GWR). Elke klacht wordt geregistreerd en geverifieerd. Dit om te voorkomen dat burens onder het mom van klachten onderling vetes uitvechten.

Het gevoel van onvrede van bewoners kan zichzelf versterken; verhalen over de achteruitgang van de wijk worden verteld aan ieder die dat wil horen. In een dergelijke situatie wordt één spuit dus 100 keer gevonden wordt. Een preciese en snelle reactie op klachten helpt om problemen te lokaliseren en hanteerbaar te maken.

Bewonersgerichte aanpak

De aanpak is gericht op het terugnemen door bewoners van de straat en woonomgeving. De klachten van bewoners leiden tot het stellen van een nieuwe norm: "spuiten horen niet op straat".

Volgende actie is het ontwikkelen van een aantal maatregelen om deze norm te handhaven. Dat vraagt om een voorziening voor spuitomruil en het organiseren van het rapen van spuiten; bij dat laatste worden via dealers ook junks ingezet. Hier is ook een schone taak weggelegd voor het opbouwwerk dat initiatieven kan nemen om tegen te gaan dat er vuile spuiten rondslingeren in de wijk. Laatste schakel in de keten is het handhaven van de norm m.b.t. spuiten, waarbij ook bewoners een belangrijke rol spelen. Zo werd door bewoners een vroegere spuitplek ingericht als voetbalpleintje voor jongeren. Er hoort verder bij dat vernielingen direct hersteld worden, de herrinrichting en het bijhouden van plantsoenen, veegacties en het aanspreken van een dealer door bewoners om mee te doen met een bolletjesactie. Ander voorbeeld uit de praktijk in Spangen is het letterlijk heroveren van een terras voor een snackbar.

Pandsgewijze aanpak

De pandsgewijze aanpak is erop gericht om overlastgevende panden te sluiten.

In Spangen was de verpaupering van enkele huizenblokken in de aanloop tot de stadsvernieuwing de directe oorzaak van een concentratie van dealadressen.

De pandgewijze strategie wordt in de overlastcommissie gecoördi-

Inbraakpreventie: investering, maar levert veel op.

neerd. Dat ging niet zonder slag of stoot. Het kostte b.v. blaren op tongen en voeten om het GWR zover krijgen een gezamenlijk beleid te formuleren voor sociaal beheer, uitzetting e.a. Na diverse acties van zowel GWR als politie, en via natuurlijk verloop, resteerden zo'n 14 drugspanden in de wijk.

Via intensieve bezoeken en controle worden afspraken gedictieerd aan dealers. Daarbij gaat het om een wonderbaarlijke combinatie: de illegaliteit van de drugshandel en het vervolgingsbeleid zorgen er voor dat de dealer genegen is om gemaakte afspraken ook na te komen; het is en blijft dus handel.

De omgeving van een pand is bepalend voor de hoeveelheid gebruikers en de mate van overlast die te tolereren is. Er is een groot verschil tussen een pand aan een doorgaande route en een adres in een blok midden in de wijk.

De kunst is junks zodanig te beïnvloeden dat ze zich gedragen op een manier die de buurt kan verdragen. Voorbeeld: bij een (inmiddels opgeheven adres) aan de rand van de wijk zijn afspraken gemaakt met de dealer over de looproute waarlangs hoe zijn klanten naar zijn pand komen.

Naar lokaal drugsbeleid

Met de aangegeven stappen werden de voorwaarden geschapen om een drugsbeleid voor de wijk te gaan ontwikkelen.

Om te beginnen een citaat uit de Nota 'Drugsbeleid en veiligheid' die de gemeente Rotterdam vaststelde in mei 1993. De nota pleit voor een geïntegreerde aanpak in het kader van wijkveiligheidsplannen; daarbij worden maatregelen genoemd die uiteenlopen van 'uitbreiding van de surveillance en voorlichtingsactiviteiten voor bewoners tot het opzetten of tolereren van kleinschalige verzamelplaatsen voor verslaafden.'

Terug naar zomer 1992. Een dealer meldt zich aan de balie van het kantoorje van 'Spangen Veilig'. Hij heeft een opmerkelijke vraag: "Kan ik met jullie afspraken maken en kunnen jullie me ondersteuning geven".

Hoewel we in Spangen al behoorlijk wat gewend waren, was deze vraag toch een verrassing. Een dealer, op dat moment nog actief, die met 'Spangen Veilig' en de politie afspraken wil maken.

Zomer 1993. "Een knus clubhuis voor verslaafden", kopt NRC- Handelsblad op 24 juli 1993 boven een artikel over 'een andere aanpak' van drugsoverlast in Spangen. "Het Rotterdamse drugsbeleid wordt gekenmerkt door massale veegacties tegen drugspanden. In de wijk Spangen wordt echter met medewerking van de politie in stilte iets anders geprobeerd: een clubhuis waar verslaafden drugs gebruiken, onder leiding van een ex-dealer", schrijft de krant.

Met het NRC-artikel kwam een eind

aan het zorgvuldig uit de publiciteit houden van het experiment tot het moment dat de overlastcommissie in de wijk zich er over had uitgesproken. En daarmee wordt het tijd om het juiste verhaal te doen en de aanpak voor te leggen aan opbouwwerkers en bewonersorganisaties van andere wijken. Dit onder het motto "Macht endlich Drogenpolitik", zoals een bewonersgroep in Hamburg het zo mooi formuleerde. "Maak een drugsbeleid in de wijk." Daarbij wordt naar onze mening niet alleen het gemeentebestuur aangesproken, maar ook het opbouwwerk.

Echo

De vraag van de dealer om afspraken is in Spangen beantwoord met een initiatief van diverse partijen om een andere aanpak te ontwikkelen van drugsoverlast dan de lange lat. Naast meer politie-toezicht, het intensief beheren van de openbare ruimte en het organiseren van de bewoners vormde het sluitstuk een gebruikersruimte, een adres waar een aantal drugsgebruikers onder strikte voorwaarden drugs kunnen gebruiken.

Binnen de aanpak in Spangen pasten afspraken met de dealer die zich meldde aan de balie van 'Spangen veilig'. Hij had een dealadres met een ruimte waar hij gelegenheden gaf aan 'rokers' om te gebruiken. De huur betaalde hij in natura. De faciliteiten van deze gebruikersruimte werden allengs uitgebreid.

Een deel van de winst werd geïnvesteerd in het pand. Bezoekers hielpen mee aan het opknappen van de ruimte en kwamen met ideeën en voorstellen. Ze bedachten ook de naam: 'Echo', of wel 'Eerlijk Contactadres voor Hulp en Opbouw'. Ze gaven enkele malen een krantje uit. Het aantal klanten/bezoekers schommelde tussen de 20 en 30 per dag.

De vraag om ondersteuning aan het gebruikerspand werd positief beantwoord, maar onder een uitdrukkelijke voorwaarde: de verkoop van drugs moest worden stopgezet. De voormalige dealer werd beheerder. Problemen met de "officiële" huurder, die zijn inkomsten in natura zag verdwijnen leidden tot het onderbrengen van het initiatief in een ander pand.

Na een periode van leven met de dag en kijken naar het schip strandt, breekt een tijd aan waarin de diverse betrokken partijen voorzichtig durven te denken aan iets wat levensvatbaar kan zijn. Voorzichtig, omdat we niet wisten of de afspraken wel zouden worden nagekomen en of er ook daadwerkelijk geen overlast zou ontstaan.

Met het in gebruik nemen van een nieuw pand komt ook een beheeroverleg voor het pand tot stand. Partijen in het overleg zijn de beheerder, 'Spangens Veilig' en politie, opbouwwerk/bewonersorganisatie, het Instituut voor Verslavings Onderzoek IVO/Erasmus universiteit, drugshulpverlening Hadon/Odyssee.

Afspraken

Uitgangspunt van de deelnemers van het beheer-overleg is dat het gebruik van illegale drugs als maatschappelijk verschijnsel aanvaard wordt. We onderschrijven dat alleen een repressieve benadering van de drugscene geen bijdrage levert aan het terugdringen van ongewenste neven-effecten van druggebruik. En we zijn gezamenlijk bereid om te onderzoeken of een gebruikerspand een functie kan vervullen als sluitstuk van een meervoudige aanpak, en welke voorwaarden daarvoor nodig zijn.

Centraal staat het tot stand brengen van een zekere verstandhouding en

communicatie tussen druggebruikers, (wijk) bewoners, (wijk)politie, lokale beleidsmakers en drugshulpverleningsinstellingen.

Het doel is tweerlei:

- het beheersen van ongewenste neven-effecten van druggebruik voor individuele gebruikers,
- het beheersen van de overlast die gekoppeld is aan drugs in de wijk.

Een gebruikerspand is een middel. Op bescheiden schaal wordt daarmee gelegenheid geboden aan een beperkt deel van de druggebruikers in Spangens om op een rustige, veilige, manier te kunnen gebruiken met de daarbij behorende sociale contacten. In ruil daarvoor worden afspraken gemaakt over gedrag. Overlast voor de wijk wordt teruggedrongen en een aantal gezondheidsrisico's voor gebruikers wordt vermindert.

We pleiten er niet voor om overal gebruikerspanden op te zetten. Het is zoals gezegd een middel, en het is nog 'trial and error'. De door ons voorgestelde aanpak is breder.

De bijdrage van het opbouwwerk daarbij ligt op meerdere terreinen. De opbouwwerker kan een rol spelen in het definiëren van het probleem. Het onderscheiden van omschreven concrete overlast in de wijk van andere problemen is een belangrijke eerste stap.

Een opbouwwerker zit verder in de positie dat hij/zij naar twee kanten kan opereren, naar bewoners en naar instellingen/diensten. Die combinatie is essentieel.

In de derde plaats is de opzet van een werkstructuur nodig (overlastcommissie, beheercommissie) die een geïntegreerde aanpak mogelijk maakt.

Tenslotte kan de opbouwwerker een rol spelen bij de opzet van aanvullende voorzieningen op het bestaande aanbod van de drugshulpverlening. Een gebruikerspand met bijbehorende afspraken is een voorbeeld. Het gaat om voorzieningen waarin een brug wordt geslagen tussen junkies en (andere) bewoners waarmee overlast wordt beheerst.

In de geschetste aanpak wordt met kunst en vliegwerk gebalanceerd tussen repressie en tolerantie. De

typering van prof. Cees Schuyt van de opbouwwerker als "trapezewerker/evenwichtskunstenaar" is hier goed van toepassing.

Rob Christiaanse, Geert van Rijenam, Anne van Veenen.

Uit Gazet van Spangens, september 1993

"Druggebruik, in welke vorm dan ook is van alle tijden", zegt Pim Marcus, voorzitter van de bewonersorganisatie Spangens. "We moeten leren accepteren dat er druggebruikers in je wijk wonen. Het is een illusie om te streven naar een drugsvrije wijk, dat krijg je nooit voor elkaar."

"Maar", stelt Pim nadrukkelijk, "wanneer je praat over het accepteren van drugs in je wijk betekent dat niet dat je zomaar alles moet accepteren. Integendeel! Druggebruik mag niet tot een onleefbare situatie in de wijk leiden; overlast voor de (andere) bewoners dient tot een minimum gereduceerd te worden. Er ligt vanuit de bewonersorganisatie een absolute voorwaarde aan het gedogen: geen overlast op straat en voor omwonenden. Gebeurt dat toch dan moet de politie waarschuwen en levert dat niets op, uiteindelijk het pand sluiten!"

Essentieel in de aanpak is volgens Pim dat bewoners klachten over overlast doorgeven aan Spangens Veilig. "Het moet bewoners duidelijk zijn dat er iets met hun klachten gedaan wordt. Dat zij niet alleen slachtoffer zijn maar ook invloed kunnen uitoefenen."

In Deventer wordt een geit geplant

Janne van Wijnen, Joop ter Dam en Josine van den Boogaard

De ervaringen en methodieken uit het 'ouderwetse' welzijnswerk, vooral het opbouwwerk, zijn van grote waarde bij het opzetten van lokaal gezondheidsbeleid. In Deventer bracht opbouwwerker Jan Schepers meer dan tien organisaties, variërend van peuterspeelzaal, huisarts, wijkagent, buurtmigrantenwerk bij elkaar, ze werken nu samen aan gezondheidsvoorlichting en opvoedingsverbetering van de buurtbewoners. Een veelbelovend samenwerkingverband. Toch kun je methoden van het opbouwwerk niet klakkeloos overnemen, is de ervaring van Jan Schepers.

De Rivierenwijk is een achterstands-wijk. De woningen zijn niet ideaal, veel bewoners zijn al jaren, soms van generatie op generatie, werkloos, veel mensen zitten in de WAO, de toekomst van de wijk is onduidelijk en problemen als kindermishandeling komen relatief vaak aan de oppervlakte. De professioneel geboden zorg en hulp in de buurt is onsamenhangend. Jan Schepers, opbouwwerker in de wijk, besluit in te grijpen. Hij bezoekt de betrokken instellingen en krijgt ze gezamenlijk aan tafel. Zo ontstond het Samenwerking Overleg Rivierenwijk en Omgeving (SORO). Deelnemers zijn peuterspeelzalen, buurtmaatschappelijk werk, gezinszorg wijkverpleging/consultatiebureau, RIAGG, huisarts, wijkagent, basisscholen, sociale dienst, reclassering, buurtmigrantenwerk, schoolartsen en buurt- en opbouwwerk.

Deze integrale buurtaanpak op het gebied van gezondheid heeft inmiddels resultaat geboekt. Schepers somt op: er wordt gewerkt aan de verspreiding van brood en melk op scholen voor al die kinderen die zonder ontbijt naar school kwamen (minstens dertig procent, zo bleek uit onderzoek). Vier Turkse vrouwen zijn opgeleid tot peuterleidster, waarmee de weg voor tientallen Turkse peuters tot voorschoolse opvang werd geopend. Ouders worden ondersteund bij de opvoeding om het probleem van kindermishan-

deling aan te kunnen pakken. Er is een taakteam jeugdhulpverlening opgericht waar individuele problemen van kinderen aan de orde komen en waar in crisissituaties snel gereageerd kan worden. En er is een film gemaakt over opvoeding, voor Turkse ouders die vaak lieten weten opvoeden in Nederland veel moeilijker te vinden dan in Turkije.

Buurtgezondheidsprofiel

De werkers die bij SORO betrokken zijn willen de door sommige bewoners gekoesterde 'mythen' over gezondheid in de wijk ('In deze wijk komt veel CARA voor', 'er is hier veel kanker') wel eens onderbouwd zien met hardere gegevens. Het gezondheidsprofiel zou deel moeten uitmaken van een complete wijkanalyse van de Rivierenwijk, om een eventuele achterstand in gezondheid te signaleren, zicht te krijgen op risicofactoren en zo te ontdekken welke gezondheidsbevorderende activiteiten nodig zijn. Zo'n onderzoek paste ook heel goed in het -nadrukkelijk gevoerde- sociale vernieuwingsbeleid in Deventer. Er werd een enquête gehouden met vragen naar gezondheid in het algemeen, gebruik en bereikbaarheid van zorgvoorzieningen, beleving van gezondheid, de beschikbaarheid van informatie over gezondheid, leefwijzen, vrijetijdsbesteding, opvoeding, wonen en de gezinssituatie. De GGD had eerder een gewestelijk onderzoek naar gezondheid gedaan via een post enquête. Het buurtonderzoek ging anders: na de steekproeftrekking werd de enquête persoonlijk aan de mensen aangeboden. Ze werden uitgenodigd op een bepaald dagdeel naar het buurthuis te komen om daar met een aantal anderen de enquête in te vullen. Dit zou wellicht andere gegevens boven tafel brengen en bovendien nieuwe contacten en nieuwe mensen in het buurthuis opleveren. "Zo snijdt het mes aan twee kanten" aldus Schepers. van de 600 benaderde bewoners kwamen er 175 naar het buurthuis. Daar vulde men individueel de enquête in, in aanwezigheid van personen die toelichting konden geven.

steeds was een 'notabele' uit de wijk aanwezig: de directeur van de basisschool, de wijkagent, de schoolarts. SORO zoekt de personen door plaatselijke bekendheden bij de activiteiten te betrekken. De buurt-tv krant en radio Oost, de huis-aan-huisbladen en de dagbladen worden ingeschakeld. Zo wordt het draagvlak vergroot en kunnen eventueel onwillinge instellingen zich moeilijker onttrekken aan deelname. Deze werkwijze omschrijft Jan Schepers wel als 'het planten van de geit'. Er is nog 'hagerood': mensen die niet naar het buurthuis waren gekomen kregen de vragenlijst thuisgestuurd. Dit leverde nog eens 150 ingevulde formulieren op. Binnenkort worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd op een studiedag voor hulpverleners, bestuurders en buurtbewoners. Vooraf worden de uitkomsten gepubliceerd in een wijkkrant; bewoners wordt gevraagd te reageren. Het is de bedoeling wijkdebatten te houden. De gezamenlijke conclusies en aanbevelingen gaan zowel naar lokaal bestuur als naar instellingen en organisaties. Taakgroepen zullen de conclusies omzetten in concrete plannen. Geinventariseerd wordt onder meer waar preventieve maatregelen genomen moeten worden. De GGD kan er volgens Jan Schepers niet meer omheen dichter bij de burgers te werken: de problematiek is nu met harde gegevens aantoonbaar.

Buurtkindercentrum

Het buurtkindercentrum is een ander voorbeeld uit de werkplaats van SORO. De peuter speelzaal barstte uit zijn noodlokken. Ook de wijkverpleging en de opvoedingsondersteuningsprojecten van het onderwijsvoorrangsbeleid bleken naar betere ruimte op zoek te zijn. Deze woningzoekenden kwamen in SORO-verband bij elkaar. Het idee was snel geboren om een nieuw gebouw gezamenlijk te gaan gebruiken. Een intensieve lobby begon, en deze zomer, twee jaar na het begin, wordt het gloednieuwe gebouw geopend waarin vooral kinderen op allerlei manieren de hoofdrol zullen gaan spelen. In eerste instantie zullen het peuter-

speelzaalwerk, kinderopvang tijdens cursussen, educatieve activiteiten, het consultatiebureau, de speel-o-theek en allerlei buurtactiviteiten een plaats in het centrum krijgen. Ook wordt gedacht aan een ontbijthoek, een speelplaats/speeltuin, een kinderbibliotheek, naschoolse opvang en een inloopcentrum vooropvoedingsondersteuning. Schepers hoopt dat de jeugdhulpverlening, nu de betrokken hulpverleners zo dicht bij elkaar werken, sneller problemen kan signaleren en oplossen. Partners rond het buurtkindercentrum zijn de gemeente Deventer, de stichting Thuiszorg Zuid-West-Overijssel, het Regionaal Instituut Volwasseneducatie, de Stichting Raster (koepel van sociaal-cultureel werk in Deventer) en de bewoners. Jan Schepers probeert er voor buurtbewoners betaalde arbeidsplaatsen te creëren. De financiering van het centrum is ook ongewoon 'integraal'. Zo financiert de gemeente uit tien verschillende potjes, wat illustreert dat de ontkokering van de geldstromen nog ver achterloopt bij de praktijk van de uitvoering. Wel kunnen dankzij de sociale vernieuwing deze geldstromen nu worden gebundeld zodat een samenhangend en op de situatie afgestemd aanbod ('maatwerk') kan worden geboden. De betrokken instanties betalen voor de huisvesting en de normale exploitatie. Daarnaast schrijft Schepers fondsen aan als de stichting Kinderpostzegels en het Juliana Welzijnsfonds. Verder wordt gedacht aan het verkopen van donateurkaarten, aanschrijving van sponsors (Kluwer: op een steenworp afstand van het buurtkindercentrum gelegen), het verhuren van een huifkar, etc. De plannen voor een minikinderboerderij zijn inmiddels gerealiseerd en wellicht kan daar met een professioneel fokprogramma geld verdiend worden.

Gezondheidsopbouwwerk

Het werk en de know-how van de opbouwwerkers is nog steeds van onschatbare waarde, vindt Jan Schepers, al is de methode de laatste jaren veranderd. 'Stond ik vroeger mee op de barricaden, nu ben ik meer een koppelaar van verha-

len. Verhalen van bestuurders, van bewoners en van werkers in de wijk. Ik ben niet altijd meer het verlengstuk van de bewoners, en dat is natuurlijk wel eens lastig'. Hoewel hij gezinszins plannen heeft om te vertrekken ('het snel wisselen van baan, wat je in dit soort werk veel ziet gebeuren, vind ik iets lafs hebben') legt Schepers zich meer en meer toe op het overdraagbaar maken van zijn kennis. De, overigens onvermijdelijke, ophanging aan personen is gevaarlijk. 'Het gewonnen vertrouwen is in één klap weg wanneer een werker opstapt'. Dus wordt gewerkt aan een systeem dat de ervaringen in de Rivierenwijk vastlegt waardoor ze aan anderen door te geven zijn. Schepers benadrukt dat de in de Rivierenwijk gehanteerde werkwijze, zoals bijvoorbeeld met het buurtgezondheidsprofiel, geen blauwdruk kan zijn voor andere wijken. Wel is er via de Deventer Wijkaanpak (onderdeel van de sociale vernieuwing) uitwisseling met andere wijken. Schepers merkt dat door het succes in de Rivierenwijk ook elders professionals meer durven vertrouwen op de deskundigheid van buurtbewoners. De sociale vernieuwing in Deventer betekent een flinke steun in de rug voor de werkers uit de wijk. De lijnen zijn korter geworden: de lijnen naar verantwoordelijke bestuurders, naar directies van allerlei instellingen en naar de politiek. De PvdA speelt in Deventer een belangrijke rol. De PvdA-burgemeester hecht veel waarde aan de uitgangspunten van de sociale vernieuwing. Deventer werkt met een bestuurlijk systeem waarbij iedere wijk een eigen wethouder heeft, die aanspreekpunt is voor mensen en instellingen in de wijk; deze klopt op zijn beurt aan bij de wethouder die verantwoordelijk is voor het product of de dienst die door de wijk gevraagd is. Dit bevordert een snelle werkzaamheid. De instellingen willen graag meedoen, 'ze zijn bang de boot te missen'. De sociale vernieuwing brengt een elan mee waardoor mensen niet achter kunnen blijven.

Kansen en barrières

Lokaal gezondheidsbeleid kan profiteren van methodieken en ervaringen uit het opbouwwerk. Het lijkt dan ook voor de hand te liggen een groot appel op het opbouwwerk te doen bij de invulling van lokaal gezondheidsbeleid. Toch heeft dat risico's. In het verlengde van de eerder genoemde makelaarsdeskundigheid van het opbouwwerk ligt het bemiddelen tussen bewoners, instellingen en politiek. Het 'aan elkaar koppelen van verhalen' zoals Jan Schepers het noemt. Zo'n netwerkbenadering, die start bij de sociale structuur in een wijk of gemeenschap (zie de rol van de 'notabelen' uit Rivierenwijk), blijkt ook bij de aanpak van lokale gezondheidsproblemen zeer bruikbaar. Een ander bruikbare methodiek uit het opbouwwerk is het maken van een sociale kaart van de wijk. Dit kan een tweeledig doel dienen. Op de eerste plaats geeft het de benodigde informatie over gezondheidsdeterminanten in de wijk (sociale structuur, werk en werkloosheid, samenstelling van de bevolking woonomgeving, voorzieningen en dergelijke), daarnaast is het proces van het materiaal verzamelen te gebruiken om mensen warm te krijgen voor activiteiten ter verbetering van de woon-leeftomgeving. Het kan zelfs de vorm krijgen van een bewoners-zelfonderzoek. Het buurtgezondheidsprofiel in Deventer is hiervan een moderne variant. Opbouwwerk zal steeds proberen aan te sluiten bij de eigen leefwereld van mensen. Het kiest voor een integrale benadering: niet alleen werken aan gezondheid, omdat dat toevallig nu op de agenda staat, maar ook aandacht houden voor de andere aspecten van het leven: wonen, werken etc. Daardoor is een kleinschalige aanpak onvermijdelijk. De buurt is de maximale grootte. En ook een 'blauwdruk' is niet aan de orde. Het werk is daardoor bijna per definitie innovatief. Van bovenaf werken heeft weinig zin, de nadruk ligt op het ondersteunen van participatie. Het gaat, zoals Schepers laat zien, niet om het propageren van de manier, maar om het laten zien van alternatieven. Aangezien dit van de gezondheids-

sector een andere vorm van beleid maken vraagt dan gebruikelijk, is de op meer afstand staande gezondheidsprofessional nog moeizaam. De kracht van het opbouwwerk is het werken aan concrete en zichtbare resultaten. De werksort hanteert vaak een strategie van kleine stappen. De plaatsing van een vluchtheuvel in een gevaarlijke straat in de buurt geeft de burger moed en energie om verder te werken aan een verkeersplan voor de hele buurt. Zichtbare resultaten te behalen. En wanneer die er zijn, is de zichtbaarheid ervan laag. Schepers probeert hieraan tegemoet te komen door veel aandacht te schenken aan publiciteit. Een andere sterke kant van het opbouwwerk is het organiseren en activeren van mensen voor verbetering van de leef- en woonomgeving. Maar anders dan bij gezondheid gaat het daar bij meestal om externe bedreigende instanties. Het opbouwwerk steunt de mensen om 'de vijand' gezamenlijk te lijf te gaan. Maar hoe moet dat bij gezondheid? Hier komt de vijand vaak niet van buiten, maar is het de eigen leefwijze die een rol speelt. Het is de vraag of opbouwwerk ook inzetbaar is bij verandering van leefwijzen bij mensen in een buurt. Jan Schepers verwoordt dat probleem als hij zegt: 'Vroeger stonden de buurtbewoners en ik samen op de barricaden. Nu moet ik soms "eigen schuld, dikke bull" zeggen. Dat schendt het vertrouwen.' Hier stuiten we op een grens van de methodiek van het opbouwwerk. De methodiek is immers niet op individuen gericht aangezien dat zou veronderstellen dat de oorzaak van problemen daar ligt. De benadering van het opbouwwerk legt het accent op structuren en collectieven. Men probeert een 'blaming the victim' te voorkomen.

Maar waren de buurten vroeger redelijk homogeen van samenstellingen en vormden ze daardoor een sociaal verband, nu zijn het eerder doorgangshuizen voor een zeer gemêleerd gezelschap. 'De buurt' lijkt een mythe geworden. Het opbouwwerk heeft zich hieraan aangepast: het richt zich op een nog kleinere schaal, of werkt met een concrete doelgroep. De uitvoering van lokaal gezondheidsbeleid is ook veelal

doelgroep- of probleemgericht, maar het buurtgericht werken is in opkomst. Steeds zal de kritische vraag moeten worden gesteld of de buurt de geschikte schaal is om als uitvalsbasis te dienen. Tot slot moet worden opgemerkt dat het opbouwwerk al op veel gebieden actief is. Gezondheid kan daar niet zomaar even bij. En ook het opbouwwerk is gevoelig voor bezuinigingen. Maar gezien de ervaringen in Deventer lijkt er voor het opbouwwerk zeker een rol weggelegd in het lokaal gezondheidsbeleid. Het is echter nog

een open vraag of de gezondheidsdiensten de ruimte krijgen om de samenwerking met het opbouwwerk uit te bouwen aangezien ook zij veelal terug moeten naar hun 'kern-taken'.

Josine van den Boogaard is projectontwikkelaar/-secretaris Gezonde Stad Rotterdam. Joop ten Dam is universitair docent vakgroep Stad en Staat, RU Utrecht. Janne van Wijnen is beleidsmedewerker Woonruimtezaken gemeente Utrecht.

HELP DE NATUUR

WORD LID VAN NATUURMONUMENTEN VOOR 35,- GIRO 9933

Ja, ik word lid van Natuurmonumenten voor / 35,- per jaar. Ik verwacht uw acceptgiro en ontvang het lidmaatschapspakket met omdenmeer de complete natuurgids, de lidmaatschapskaart en het tijdschrift Natuurbehoud.

Naam: _____ m/v

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Geboortjaar: _____ Handtekening: _____

Ik ben 65+ (of jonger dan 21 jaar) en betaal f. 17,50

Verstuur deze bon in een envelop naar: Vereniging Natuurmonumenten, Antwoordnummer 9933, 1200 WK 's-Graveland. Een postzegel plakken hoeft niet, maar mag natuurlijk wel. Graag! Alleen met uw hulp swint de natuur terrein. Noorderende 00, 1243JJ 's-Graveland Telefoon 035 - 550933.

Vereniging
Natuurmonumenten

Agressie en overlast

Valt er iets te ondernemen tegen cliënten die zich agressief gedragen tegenover u als maatschappelijk medewerker? Hoe maakt u een einde aan (voortdurende) overlast die personen binnen uw instelling veroorzaken?

Het is voor u en uw medewerkers van belang te weten hoe men in de dagelijkse praktijk het beste om kan gaan met agressie en overlast. Het boek 'Van kwaad tot beter' zet u aan het nadenken, zodat u - als slachtoffer, hulpverlener of bemiddelaar - een eigen creatieve oplossing vindt voor dit ongewenst gedrag. Een creatieve manier van omgaan met agressie en overlast leidt in veel gevallen tot onverwacht positieve resultaten. De uitgave benadert de materie vanuit diverse invalshoeken. U krijgt veel praktische voorbeelden aangeleerd. Hoe u bijvoorbeeld veroorzakers van agressie in bepaalde situaties het beste kan benaderen of hoe u in een conflictsituatie 'de touwtjes in handen' kunt houden. Daarnaast komen onderwerpen als 'overlast van groepen' en het omgaan met mensen aan de orde.

'Van kwaad tot beter' is bedoeld als instrument dat men naar eigen inzicht kan hanteren, zowel als slachtoffer, hulpverlener of als bemiddelaar.

De auteur, dr. F.A.C.M. Denkers, is werkzaam als psycholoog bij de gemeentepolitie Amsterdam.

Titel: Van kwaad tot beter. Over verweer tegen agressie en overlast.
Prijs: f 32,- (incl. BTW, excl. verzendkosten)
Bestelnummer:
ISBN 90 60 40 916 7

Bestellen:

Beilen met: Koninklijke Vermande bv, tel. 03200 - 22944 afdeling Verkoop binnendienst. Ook verkrijgbaar bij de boekhandel

Aandacht en controle

door Eric de Ceuster, Bestuursdienst Rotterdam

'Opbouwwerk in uitvoering' is een reeks praktijkbeschrijvingen die wordt uitgegeven door het Rotterdam Instituut voor Bewonersondersteuning (RIO). Het motto is: hoe zet een opbouwwerker een probleem om in een georganiseerd initiatief. De zesde uitgave in deze serie is getiteld 'Op de trap; portiekgesprekken in het Oude Westen'. In deze drukbevulde en kinderrijke Rotterdamse wijk zitten mensen van vele nationaliteiten op elkaars lip. Ze delen met 8 tot 11 huishoudens één voordeur en dezelfde trap. Van het gemeenschappelijke trappenhuis wordt gebruikt gemaakt door 10 tot 15 volwassenen en 15 tot 20 kinderen.

Vaak lukt het niet om in de portieken op eigen kracht te komen tot afspraken over huisregels. Om een goed woon- en leefklimaat te handhaven starten de woningstichting Volkswoningen en de bewonersorganisatie Aktiegroep Het Oude Westen een samenwerkingsproject voor het voeren van portiekgesprekken. Bijeenkomsten waarvoor alle bewoners van een gezamenlijk trappenhuis worden uitgenodigd met als doel te komen tot afspraken over het schoonhouden van het portiek en andere gedragsregels. Allereerst komen Fatma, Greet, Ulfet, Lyabode en Monique aan het woord.

In Greet d'r portiek slingeren gebruikte condooms op de trap, de leuning zijn te vies om aan te pakken, overal liggen papertjes en bevinden zich plassen visvocht van lekkende vuilniszakken.

Bij een eerste portiekgesprek - op initiatief van Greet - georganiseerd door Volkswoningen en Aktiegroep komen 5 bewoners; 3 laten het afweten. De situatie verbetert maar tijdelijk. Greet en haar buurman zijn het spugzat en na twee jaar volgt een tweede portiekgesprek. Slechts twee bewoners kwamen opdagen. "Dan zit je gewoon voor lul", concludeert Greet.

In een ander portiek zijn Ulfet en haar twee Turkse vriendinnen de enigen die het portiek schoonma-

ken. Zij willen een gesprek met de andere bewoners. Het portiekgesprek is een groot succes. Na al die jaren hebben de Kaapverdianse, Surinaamse, Nigeriaanse en Turkse families voor het eerst contact met elkaar. Volkswoningen maakt een schoonmaakrooster. De kinderen krijgen te horen dat ze niet meer mogen spugen en piesen in het portiek. De bewoners organiseren een weekend waarin ze het trappenhuis met elkaar gaan schilderen. Na enige tijd worden ook in dit portiek de afspraken niet nagekomen. Ulfet: "Na het eerste portiekgesprek blijkt iedereen zich te willen inzetten en toch lukt het niet om op dezelfde weg door te gaan. Misschien moeten we met zijn allen weer rond de tafel om de afspraken nog eens door te nemen."

Na de portiekbewoners komen de professionals (corporatiemedewerkers en opbouwwerkers) aan het woord over het waarom en hoe van het portiekgesprek als instrument in sociaal beheer, de mogelijkheden en onmogelijkheden, de kosten en baten.

De wijkcoördinator van Volkswoningen, Cees de Lijster: "Als mensen het naar hun zin hebben, gaan ze zorgvuldiger met hun woning en portiek om en dat bespaart veel geld." De bewonersorganisatie ziet in portiekgesprekken ook goede mogelijkheden om de relaties tussen bewoners te versterken.

De professionals benadrukken het belang van een samenhangende aanpak als vervolg op het portiekgesprek: "Je moet kinderen bijvoorbeeld wel een alternatief voor het portiek kunnen bieden zoals naschoolse opvang en spelbegeleiders op de pleinen. Anders is een portiekgesprek wel aardig maar lost het weinig op", zegt Petra van den Berg, de opbouwwerkster.

Belangrijkste afweging voor het organiseren van een portiekgesprek is de conclusie dat er meer aan de hand is dan alleen een schoonmaakprobleem. Voorwaarden zijn verder de instemming van de klager en de bereidheid van andere bewoners uit het portiek om deel te nemen aan het gesprek en de afwezigheid van criminele overlastgevendende situaties. Het laat-

ste aspect is werk voor de huisbaas en de wijkagent en gaat soms gepaard met huisuitzetting.

'Op de trap' eindigt met een aantal tips voor portiekgesprek-begeleiders over de voorbereiding, de organisatie van het gesprek, tijdens het gesprek en de nazorg.

Tot zover een samenvatting van deze RIO-uitgave. De acteurs verdienen een pluim voor hun eerlijkheid. Ze stellen het portiekgesprek niet mooier voor dan het is: hard nodig maar beperkt nuttig.

Nodig, zoals Gerard de Kleijn, projectleider Sociale Vernieuwing Rotterdam in zijn inleiding stelt, "om de sociale bom van irritaties, misverstanden, overlast en getreiter zorgvuldig te demonteren". Beperkt nuttig omdat uit de verhalen van Greet en Ulft blijkt dat niet alle afspraken worden nagekomen en dat aanvankelijke verbeteringen geen stand houden.

Het effect kan wellicht vergroot worden door een intensivering van de nazorg, maar hierover verschillen Volkswoningen en de Aktiegroep nu juist van mening. Volkswoningen:

"Wij zijn geen instelling voor maatschappelijk werk. Wanneer we op grote schaal herhalingsgesprekken moeten organiseren is dat niet realiseerbaar". De opbouwkerster stelt daar tegenover zonder goede nazorg te twijfelen aan het nut van portiekgesprekken.

Deze tegenstelling lijkt mij overbrugbaar als rekening wordt gehouden met de verschillende oorzaken van de terugkerende problemen in een portiek.

Indien sprake is van ernstige overlast (geweld, provocatie en intimidatie) is het zoeken naar oorzaken minder belangrijk. Dan is een directe interventie, zoals een huisuitzetting, nodig om lichamelijke en psychische slachtoffers te voorkomen. Dit 'harde hand-scenario' wordt in het Oude Westen al toegepast.

Oorzaken die liggen buiten het portiek, bijvoorbeeld een gebrek aan speelruimte in de buurt, kunnen niet met een portiekgesprek worden opgelost. Aktiegroep en Volkswoningen erkennen dit en proberen samen met de gemeente en andere

Portiekgesprekken

organisaties tot structurele oplossingen te komen. Ik noem dit het 'strategisch-beheersscenario'.

De derde variant is het 'sociaal-psychiatrische scenario'. "Achter een schone trap zit een onzichtbare organisatie" zegt een opbouwwerker. In een kleine minderheid van de portieken ontbreekt zo'n organisatie. Veelal zijn er dan een paar zwakke schakels in de, in elk portiek vereiste onderlinge communicatie en het proces van geven en nemen. Zwakke schakels komen in "Op de trap" niet aan het woord. Dat is jammer, omdat daardoor het zicht ontbreekt op - vergeef me de beladen termen - verzachtende omstandigheden en factoren van verminderde toerekeningsvatbaarheid. Niet om alle overlast terug te voeren op iemands ongelukkige jeugd, maar om aanknopingspunten te vinden voor gedragsverandering.

Terecht begint de corporatie niet aan dit sociaal-psychiatrische scenario. It's not their kind of business.

De Aktiegroep dient op zoek te gaan naar andere partners. Tot op heden is zij altijd succesvol geweest in de opbouw van op de behoefte van de wijk afgestemde voorzienin-

gen, bijv. in het onderwijs en de ouderenverzorging. Thans komt het erop aan een coalitie te smeden met op het individu-gerichte instellingen als het RIAGG en Algemeen Maatschappelijk Werk. De Aktiegroep heeft twee zaken in de aanbieding. Allereerst kan zij op basis van haar kennis van de wijk en haar uitgebreide netwerk een signaleringsfunctie hebben voor de zorginstellingen.

Ten tweede heeft de Aktiegroep, in samenwerking met Volkswoningen ervaring met een persoonlijke benadering van bewoners waarbij aandacht en controle hand in hand gaan.

Dit kan een belangrijke aanvulling zijn op het therapeutisch handelen van een RIAGG.

□

Reeks Opbouwwerk-in-uitvoering

Serie praktijkbeschrijvingen onder het motto: hoe zet je als opbouwwerker een probleem om in een georganiseerd initiatief.

Redactie: Anne van Veenen.

Uitgave: **Rotterdams Instituut bewonersondersteuning**, Rio, Kortenaerstraat 1, 3021 VB, Rotterdam.

Verschenen in 1993:

nr.4

Ton Huiskens:

'HET PLEIN; verboden te schoppen, te slaan en te dreigen'

De knok om het gebruik van het plein tussen groepen jongeren, kinderen en bewoners escaleert. Omwonenden proberen in samenwerking met het opbouwwerk en de politie grenzen te zetten en van het plein weer een veilige plek te maken voor iedereen.

Gezamenlijke uitgave van Rio en Regiopolitie Rotterdam-Rijnmond.

Foto's Joop Reyngoud; 20 pg.'s; prijs f 10,- (incl. porti). (foto: zoals de ouderen zongen.....)

nr.5

Johan Janssens:

'EEN NIEUW ZONNETJE; ouderen-netwerken in Oud-Mathesne & Het Witte Dorp'

Ouderen raken door veranderingen in de wijk in een isolement. De acties van de bewonersorganisatie voor stadsvernieuwing en voorzieningen blijken de afweer tegen nieuwkomers te vergroten. Initiatieven voor een veilige wijk leiden tot extra sloten op de deur. Het opbouwwerk gooit het roer om en ontwikkelt een programma om het isolement van ouderen tegen te gaan. Daarbij wordt een ongebruikelijke werkwijze gevolgd: er wordt gestart met een jeu-de-boules club en een zangkoor. De ouderen-netwerken die rond deze activiteiten ontstaan nemen plaats in van de sociale verbanden van weleer. Foto's Joop Reyngoud; 28 pg.'s; prijs f10,- (incl. porti). (foto: "het Plein", is vooral belangrijk voor de ontwikkeling van onze kinderen.)

nr.6

Petra van den Berg e.a.:

'OP DE TRAP; portiekgesprekken in het Oude Westen'

In de multiculturele Rotterdamse wijk het Oude Westen ontstaan spanningen en irritaties in de portieken. Om het tij de keren organiseren bewonersorganisatie en woningbouwcorporatie 'portiekgesprekken', bijeenkomsten waarvoor alle bewoners van een portiek worden uitgenodigd. Doel is het verbeteren van de contacten onderling, het maken van afspraken over het schoonmaken van het trappenhuis en het beperken van de overlast.

Gezamenlijke uitgave van Rio, Stichting Volkswoningen, Actiegroep het Oude Westen en Projectburo Sociale Vernieuwing. Redactie: Petra van den Berg, Osman Dogan, Cees de Lijster, Heleen van der Pijl, Matija Stanicic. Tekst: Annemarie Sour, Anne van Veenen. Foto's Joop Reyngoud; 20 pg.'s; prijs f10,- (incl. porti).

Bestellen door overmaking van het bedrag op gironummer 43.08.481 tnv. Rio, Rotterdam, o.v.v. de titel. □

Bouwen voor de onderkant van de markt

door Harold de Wit, BOVDS (Zoetermeer) en Ir. Jan Westra (BI BNA), TU Eindhoven

In de randstad is het wonen voor minima onbetaalbaar aan het worden. Bovendien kunnen kennelijk geen nieuwbouwplannen gerealiseerd worden die (zonder extra subsidie) voor de minima aanvaardbare woonlasten opleveren. Initiatieven uit de markt blijken, na een aantal decennia te zijn gekenmerkt door stimulerings-regelingen vanwege de "overheden", niet, nog niet, of niet meer in voldoende mate te werken. Er wordt in afnemende mate sociale woningbouw gerealiseerd in de Randstad. Gemeenten en woningcorporaties geven te kennen dat zij hun taakstellingen op het gebied van de sociale woningbouw niet meer of slechts met extra financiële inspanning (in beperkte contingen-ten) kunnen realiseren. Er wordt over vergaderd, er zijn symposia en congressen die dit thema tot onderwerp hebben, maar feitelijk en technisch zijn er nog geen of weinig ontwikkelingen. De problemen in de Randstad zijn sowieso al groot; enerzijds is er steeds minder plaats om nieuwbouw te kunnen realiseren, anderzijds zijn bijvoorbeeld de grondkosten een belangrijke hinder-nis om betaalbare nieuwbouw te kunnen realiseren. Die grondkosten ontstaan door 'de markt', maar er zijn ook beperkingen door de grond-gesteldheid. In Gouda bijvoorbeeld, zakt de grond op een aantal plaat-sen jaarlijks 30 centimeter. Zelfs voor de riolering moet geheid wor-den. De grondkosten zijn dan ook 350 à 400 gulden per vierkante me-ter. Omdat er in veel plaatsen geen betaalbare nieuwbouw meer gereali-seerd kan worden, worden de mini-ma noodzakelijkerwijs geconcen-treerd in de oude wijken. Een soort-gelijke ontwikkeling is merkbaar in alle grote steden in de randstad. Of er wordt niet gebouwd voor deze doelgroep, of er wordt geconcen-treerd in oude buurten en wijken, of de gemeenten, zoals Rotterdam, treffen zelf allerlei aanvullende voor-zieningen om nog sociale woning-bouw te kunnen realiseren. Zelfs met alle subsidies is de huurprijs voor een nieuwbouw driekamerwo-ning dan tussen de 600 en 700 gulden per maand. Dit is een ontwikke-ling die door niemand gewenst wordt, maar het lijkt een ontwikke-ling die niet te remmen is.

Achterstandsgroepen

De minima raken daardoor extra op achterstand. Voor bepaalde doel-groepen is met de gangbare huidige aanpak van gemeenten en corpora-ties geen betaalbare nieuwbouw meer te realiseren. Object- en sub-ject-subsidieregelingen worden af-geschaft of zijn al in onbruik geraakt. Ook andere inkomens-aan-vullende maatregelen verdwijnen, of worden sterk gelimiteerd. Groepen die (nog) niet (of niet meer) in staat zijn voldoende inkomen te verwer-ven kunnen in toenemende mate, in een toenemend aantal steden niet meer gehuisvest worden. In de groeiestad Zoetermeer bijvoor-beeld bestaat het woningbestand vooral uit woningen die de laatste twintig jaren gebouwd zijn. Er zijn maar weinig (veelal oudere) wonin-gen met een lage huur beschikbaar. De corporaties en de gemeente heb-ben daarvoor ook aandacht ge-vraagd van de rijksoverheid, maar op die vragen geen positieve res-pons ontvangen. VROM stelt zich op het standpunt dat de marktwerk-ing deze problemen op moet kun-nen lossen. De wachttijden voor woningzoekenden met een laag in-komen lopen op, 19% van de wo-ningzoekenden staat langer dan drie jaar ingeschreven, en de zoge-naamde kwaliteitskorting op de huursubsidie en de flatteringsgrens door de rijksoverheid aan de ge-meenten opgelegd, resulteren in het onbereikbaar worden van de socia-le woningbouw, voor een steeds groter deel van de mensen met la-gere inkomens. Een kwart van de huurwoningzoekenden zit op het mi-nimum niveau. Deze huishoudens, voor zover ze reeds een woning ver-worven hebben, zullen afgezien van de huursubsidie een steeds groter deel van de huur zelf moeten gaan betalen. Een interessant aspect is overigens dat driekwart van de wo-ningzoekenden behoort tot de cate-gorie een- en tweepersoons huishoudens. Een demografische ontwikkeling waar in de volkshuis-vesting nog te weinig rekening mee gehouden wordt. Bron voor het cij-fermateriaal: Jaarverslag 1992 van de Beheerscommissie Centrale Re-gistratie Woningzoekende. Gevolg van een en ander is dat

mensen met een laag inkomen, zul-len moeten verhuizen (naar een an-dere woonplaats, welke?) en dat starters met een laag inkomen hun eerste woning zullen moeten zoek-en buiten de gemeente Zoeter-meer. In de grote steden is de consequentie verpaupering, een toename van het aantal daklozen en een scherpe tweedeling van de samenleving. Kwetsbare groepen als: jongeren met een laag opleidingsniveau en daardoor zonder werk en/of met een laag inkomen, ouderen die al-leen AOW en/of een klein pensioen-tje ontvangen, eenoudergezinnen, gehandicapten, langdurig werklo-zen, zullen dus op termijn uit het be-volkingsbestand verdwijnen. Van jongeren wordt nogal eens gedacht dat 'die' maar langer in het ouderlijk gezin moeten blijven wonen, of dat men maar op kamers moet gaan. In een stad als Zoetermeer zijn geen of nauwelijks kamers beschikbaar. Dat is de reden waarom aan aantal jaren geleden, bij gebrek aan vol-doende aanbod van kamers het bij het Jongeren Advies Centrum ge-vestigde 'Buro kamerbewoning Zoetermeer', opgeheven is. Bovendien worden hulpverleners in alle grote steden regelmatig geconfronteerd met jongeren uit gezinnen waar het niet langer mogelijk blijkt thuis te blijven wonen. De gezinsrelaties zijn dan dermate verziekt dat een oplos-sing gezocht moet worden in inter-naten, opvanghuizen, begeleid-wonenprojecten etc. voor zover die (nog) beschikbaar zijn. Die oplossin-gen zijn overigens erg duur. De duur van de opvang is bijna overal gelimiteerd; de bewoner moet zo snel mogelijk gehuisvest worden in de reguliere volkshuisvesting, ook met het oog op voornoemde kos-ten. Samengevat kunnen we stellen dat met name in de randstad, maar ook in andere plaatsen in het land steeds meer sprake is van allocatie-problemen op het gebied van be-schikbare en betaalbare huisvesting voor deze doelgroepen.

Zonder subsidies

Ondergetekenden hebben op ver-zoek van het Netwerk Minima in Zoetermeer, een concept-plan ont-wikkeld om de hier geschetste pro-

bematiek aan te kunnen (doen) pakken. Met gebruikmaking van gangbare technieken en methoden in de woningbouw zijn we er in geslaagd een bouwconcept te ontwikkelen waardoor voor de hier genoemde doelgroepen, en met name de één- en tweepersoons huishoudens en alleenstaande ouders, bijvoorbeeld (driekamer) patiowoningen gerealiseerd kunnen worden tegen een huur/hypotheeklast van 450 tot 500 gulden per maand. Zonder subsidies! Deze woningen kunnen bijvoorbeeld worden gesitueerd in kleine clusters van maximaal 20 woningen op straatniveau, en/of op plekken tussen bestaande woningbouw. De woningen in bedoelde opzet zijn, omdat alles gelijkvloers is, uitermate geschikt voor personen met een mobiliteits-handicap. Zonder op allerlei ontwikkelingen vooruit te willen lopen, kunnen we stellen dat de samenwerking tussen BOVOS en de TU Eindhoven, een synergie bij de planontwikkelingen mogelijk maakt door de koppeling van sociaal-agogische en technische 'know-how': 'Op-bouw-werk'. We zullen trachten mogelijkheden van synergie in een korte schets uiteen te zetten. Zo'n plan zou in principe in veel steden in het kader van de Sociale Vernieuwing (met weinig extra inspanning van de doorgaans bij die sociale vernieuwing betrokken instanties en organisaties) geïmplementeerd kunnen worden. In het voorgaande zijn de huidige ontwikkelingen op het terrein van de volkshuisvesting besproken, die door een reeks van oorzaken leiden tot concentratie van mensen met en minimum inkomen, afhankelijk van uitkeringen, in bepaalde wijken en buurten in de grote (oude) steden. Die minima verkeren veelal in een dergelijke maatschappelijke positie als gevolg van werkloosheid, lage scholing, taalachterstand, en andere sociale factoren. Betaalbare nieuwbouw kan niet alleen benut worden om de gewenste deconcentratie tot stand te brengen, maar bij het bouwen van dergelijke woningen kan ook 'de doelgroep' ingezet worden in het kader van scholingen en werkgelegenheidsprojecten in deze sociale woningbouw. Deze inzet kan leiden tot een verdere kostprijdaling en tot een

werkgelegenheidsbeleid dat de doelgroepen gemakkelijker kan enthousiasmeren. Men werkt dan zelf concreet mee aan de mogelijkheid uit de bestaande achterstandssituatie te komen, men verwerft het minimumloon, hetgeen een (lichte) verbetering is ten opzichte van een uitkering, men verwerft een betere maatschappelijke status als werknemers, en 'last but not least' zal het huisvestingsplan er toe leiden dat het vrij besteedbaar inkomen, en wellicht ook de kans op regulier werk ruimer worden. Een dergelijke integrale aanpak kan burgers aan 'de onderkant van de samenleving' weer het gevoel geven dat de tweedeling van de samenleving wel afdwendbaar is, dat ze erbij horen, dat de overheid wel degelijk geïnteresseerd is in armoedebestrijding, dat het zinvol is om te werken aan je eigen positieverbetering. De 'gewone burger' zal blij zijn dat delen van de stad niet verder verpauperen en dat er concreet gewerkt wordt aan de oplossing van achterstandsproblematiek, met name ook door de doelgroepen zelf.

Het bouwconcept is gemakkelijk te wijzigen als de specifieke situatie van de bewoner of de omgeving dat vereist. Het zijn geen noodwoningen; er wordt in het bedoelde concept een woning gerealiseerd met een normale levensduur. Voor iedere situatie is een plan op maat te ontwikkelen en kan men in principe, in elke gemeente, met vergelijkbare huisvestingsproblematiek, een aanpak tot stand brengen ten behoeve van groepen die op een andere wijze, in die gemeenten, niet (meer) in een sociale nieuwbouw-woning te huisvesten zijn. Deze aanpak is mogelijk zonder bouwkundige noviteiten en moeilijke kunstgrepen. Door ondergetekenden wordt ernaar gestreefd plannen te (doen) realiseren in samenwerking met de daarvoor door VROM toegelaten organisaties; de erkende woningcorporaties. Hierover zijn gesprekken, met corporaties, en met aannemers gaande.

Bovendien zijn/wordt deze aanpak gepresenteerd aan organisaties voor bejaarden/gehandicaptenzorg en voor bijvoorbeeld begeleid wonen-concepten, zoals die voor licht verstandelijk gehandicapten in ont-

wikkeling zijn. De bewoners kunnen in de te ontwikkelen zorgconcepten zelfstandig wonen, waarbij zonnig de zorg vanuit de nabije instelling georganiseerd wordt, en/of een beroep gedaan wordt op de zogenaamde mantelzorg die nodig is om zelfstandig te kunnen blijven wonen, en die door partners, bureaus, kennissen of familie, aangeboden wordt. Dit concept zal leiden tot aanzienlijke kostenbesparingen in de zorgsector.

De mogelijkheden van realisatie van deze plannen zijn uiteraard afhankelijk van de reactie van bouwondernemers, gemeenten, corporaties, en welzijns- en zorginstellingen. Het zal ook duidelijk zijn dat er kapitaal nodig is om dergelijke plannen tot ontwikkeling te brengen. Niemand is er bij gebaat om plannen te ontwikkelen voor 'de ijskast'. Ook wij zullen snel met deze planontwikkeling stoppen als de plannen niet haalbaar blijken. De TU Eindhoven en BOVOS zijn gehouden aan 'het eigen werk' en aan de noodzaak om producten en diensten te leveren die afgenomen worden.

Wij zijn daarom natuurlijk ontzettend geïnteresseerd in de ontwikkeling van de volkshuisvestingsproblemen in andere plaatsen, niet alleen in Zuid-Holland, maar ook elders waar de doelgroepen in de knel raken. Wij kunnen ons voorstellen dat dit artikel allerlei reacties oproept: van enthousiasme, maar ook van scepsis. Graag nemen we kennis van Uw idee. Uw vraag, Uw zorg, Uw aanpak. Als U van deze projectontwikkelingen op de hoogte wilt blijven, ook buiten de eventuele publicaties om, schrijf of bel ons dan.

Nadere informatie: Harold de Wit, BOVOS, Postbus 7279, 2701 AG Zoetermeer;
Tel. 079- 163212 of 06-52780451
faxnr. 079-510525

Armoede is een kwestie van geld

Irma de Grootman EAPN-Nederland

In 1991 is mede op initiatief van het LCO een nieuw platform tot stand gekomen. Op initiatief van de Europese Commissie is eind van dat jaar het European Anti Poverty Network, de EAPN opgericht. In ieder EG-land zijn NGO's benaderd om hieraan deel te nemen en vanaf dat moment een nationaal netwerk op te richten. In Nederland leidt dat tot het ontstaan van het EAPN-Nederland, een Verbindingscomité, waarin deelnemen het Landelijk WAO Beraad, het Landelijk Steunpunt Vrouwen en de Bijstand, de Landelijke Vereniging Thuislozen, het Landelijk Samenwerkingsverband AAW/WAO platform, de ATD 4e Wereldbeweging, de werkgroep Armoede van het Breed Platform Vrouwen voor Economische Zelfstandigheid en het Samenwerkingsverband Mensen Zonder Betaald Werk. Het ondersteunende secretariaat wordt verzorgd door het LCO.

Sinds eind 1991 werkt de EAPN-Nederland samen om armoede weer op de politieke en maatschappelijke agenda te krijgen.

Gelet op het bovenstaande is het dan ook logisch om aandacht te besteden aan het feit dat 1993 officieel is uitgeroepen tot Jaar van de Ouderen. Besloten werd een studieconferentie Ouderen & Armoede te organiseren. Deze vond op 24 september plaats in het Mozeshuis te Amsterdam. Doel was om niet slechts aandacht voor de problematiek te vragen, maar ook parlementariërs en Europarlementariërs uit te nodigen om te discussiëren met de deelnemers/deelnemers. Verder werden er inleidingen door politici gehouden, maar ook - vooral ook - door de vertegenwoordig(st)ers van de oudere armen zelf.

Na een ochtendforum en toespraken was het 's middags aan de aanwezigen om in een vijftal werkgroepen over stellingen te discussiëren. In de werkgroepen werd hard en enthousiast gewerkt. De uitkomsten leidden tot een vijftal stellingen en vragen, die vervolgens aan een forum van politici werden voorgelegd.

De stellingen, vragen zijn:

1. Participatie en belangenbehartiging van arme ouderen is noodzakelijk. Wat nodig is, is geld en scholing.
2. Armoede is wél een kwestie van geld. Er is angst voor de hoogte van het inkomen en angst voor de omvang en de kwaliteit van de zorg.
3. Er is een andere berekening van de AOW-premie noodzakelijk, die niet slechts gebaseerd is op

loonarbeid.

4. Er is wél solidariteit, ook al zeg je de politiek van niet.
5. Wat gaan we doen om de stijgende armoede van de ouderen tegen te gaan?

De aanwezige politici werden geacht hierop te reageren, en dat deden ze dan ook. Vanuit de politiek waren aanwezig: de dames Beijlen (PvdA) en Brouwer (GroenLinks) en de heren van Hoof (VVD), van Velzen (PvdA Europarlementariër) en Pronk (CDA Europarlementariër). Wim van Velzen stelde dat 'armoede sterk bepaald wordt door de omstandigheden en je eigen inkomen.' Ook stelde hij vast dat 'armoede is gefeminiseerd'. En 'onderzoek wijst uit dat ondanks de groeiende rijkdom de armoede groeit, ook in Nederland.' Voorts dat 'armoede een structureel probleem is.' Ten slotte een aanbeveling: "Julie moeten blijven vechten om jullie belangen te behartigen. Julie inzet om de verlaging van het EG-budget voor armoede te voorkomen heeft succes. Zeker als jullie ook in eigen land strijden."

Ina Brouwer riep dat 'het belangrijk is dat ouderen inspraak hebben.' Voorts deed zij een constatering die maar al te waar is, namelijk: "Armoede is natuurlijk een kwestie van geld." Daarna betoonde zij zich voorstander van een hogere AOW. Ook van Hoof betoonde zich voorstander van een gunstiger uitkeringspeil van de WAO. Volgens hem wil de VVD vooral aandacht schenken aan ouderen die slechts AOW hebben. Van Hoof: "Moeten we de VUT niet afschaffen, aangezien het aantal VUT-ers te groot

wordt?"

Pronk stelde voor niet zozeer over werk te spreken in de context van de armoedeproblematiek van ouderen maar over 'maar slechts aan inkomen'. Maar: "Voor het CDA is er vooraansnog geen aanleiding aan de AOW of aan de pensioenen te tornen. Een verhoging van 5% van de AOW zorgt voor lastenverhoging. Alvorens hierop te reageren wil ik zien waar de financiering vandaan komt."

Een ding blijkt duidelijk. Allen willen niet aan de AOW knabbelen, want de mensen hebben dat verdiend. En de meerderheid vindt dat een beleid om de uitkeringen niet en de lonen niet teveel te verhogen leidt tot meer werkgelegenheid. De zaal denkt daar duidelijk anders over. Tegenover de uitspraken van de politici staan uitspraken van de vertegenwoordig(st)er vanuit de EAPN de dames van den Bosch, Dijkstra en de heer Suykerbyk.

Van de Bosch: "In Nederland leven mensen al in de derde, soms zelfs vierde generatie in armoede. Armoede is een schending van de mensenrechten. Mensen die ik in mijn inleiding aan het woord laat, stellen dat het weer lijkt op de jaren dertig. Het is precies als de onderhoudsplicht van vroeger, die ze weer willen invoeren en die families uit elkaar haalt. Armoede is wonen in krotten, werkloosheid, kinder- en vrouwenarbeid, ziektes. De regering hoeft armen niet te vertellen wat solidariteit is. De regering kan wel van de armen leren wat het werkelijk betekent." Suykerbyk: "Thuis werden vroeger de familieleden, die niet meer zelfstandig konden leven in huis genomen. Met alle problemen van dien. Tegenwoordig is veel veranderd, verbeterd, maar blijft dat zo? Ouderen moeten hun spaarcentjes inleveren als ze in een bejaardentehuis komen. Dat begrijpen ze niet. Het maakt ze bang voor de toekomst. Ouderen in tehuizen stellen dat ze geen beslissingen meer kunnen, mogen nemen. Er is gebrek aan privacy in tehuizen en soms zijn de verpleegsters of de directeur niet zo vriendelijk. Een land dat niet goed voor zijn ouderen zorgt, verdient zijn welvaart niet."

Dijkstra: "De positie van hen, die

van een uitkering afhankelijk zijn, wordt snel slechter. Met name de positie van de vrouwen. Als je in een uitkering zit moet je als ouders je kinderen zowat de deur uit jagen als ze 18 worden. Kinderen van mensen met een uitkering, worden gedwongen voor hun ouders te zorgen vanaf 18 jaar."

De hele dag staat onder de bezielende leiding van de dagvoorzitster mevrouw Cock Kerling, die aan het eind van de dag een aantal conclusies trekt:

- a. Laten we niet doen alsof ouderen niet participeren. Dat doen ze wel, maar er kan veel verbeterd worden.
- b. Een groot deel van de ouderen zijn vrouwen.
- c. Er is angst voor de toekomst.

De voorzitter van de EAPN Nederland Alida Smeekes sluit de dag af. Zij is blij met het grote aantal mensen, dat deel heeft genomen, met de uitkomsten van de discussies. Het is duidelijk dat het onderwerp Ouderen en armoede leeft. De EAPN Nederland zal zich blijven inzetten voor de armen en zal de resultaten van de conferentie meenemen in haar werk. Hopelijk doen de aanwezigen dat ook. Tot slot leest zij een Verklaring van EAPN-Nederland voor.

Verklaring

Aan: de programmacommissies van de politieke partijen.
Tijdens de Studieconferentie Ouderen en Armoede, gehouden op 24 september 1993 te Amsterdam, is gesproken en gediscussieerd door beleidsmakers en betrokkenen over de positie van ouderen in de veranderende Nederlandse maatschappij. Het organiserende EAPN (European Anti Poverty Network) heeft over deze materie de navolgende verklaring aan te bieden.

Steeds vaker worden we geconfronteerd met wijzigingen in de sociale wetgeving. Zelfs de onaantastbaar lijkende positie van ouderen begint te wankelen. Als Nederlands Netwerk van het EAPN willen wij de verslechterende positie van de ouderen onder de aandacht brengen. Met name de reeds aanwezige

en groeiende armoede onder de oudere generaties is voor ons onaantastbaar. Een zichzelf respecterende samenleving heeft achtung voor de ouderen. Onze twijfel groeit of de Nederlandse samenleving dit respect en de nodige waardering blijft opbrengen. Wij zien een bewust gevoerd beleid, waardoor onze twijfel versterkt wordt. Dit beleid is gericht op de afbouw van voorzieningen en mogelijkheden voor een substantieel deel van de ouderen.

Als Nederlands Netwerk van het EAPN willen wij een discussie starten, die ertoe moet leiden dat er meer gebruik gemaakt zal worden van de mogelijkheden en de ervaring van onze ouderen. Het wordt tijd voor een echte omslag. Geen papieren tijger, zoals de Sociale Vernieuwing lijkt te worden, maar een beleid, waardoor de toenemende armoede rigoreus bestreden wordt.

Uitgaande van dit alles concluderen wij:

- a. dat de toekomst er voor de ouderen slecht uitzielt,
- b. dat het gevoerde beleid ertoe leidt, dat steeds meer ouderen in de armoede terecht komen;
- c. dat de AOW onaangepast dient te blijven op gegarandeerd koopkrachtniveau. Niet vergeten mag worden dat de AOW voor een grote groep van de ouderen de enige pensioenvoorziening is.
- d. dat goede en betaalbare voorzieningen geboden moeten worden. Bezuinigingen op voorzieningen zijn uit den boze, evenals het inzetten van niet opgeleide mensen in de (ouderen-)zorgsector. Het vele werk verricht door vrijwilligers achten we zeer, dit verdient veel meer waardering en beloning. Er bestaat echter een essentieel verschil tussen verzorging, verpleging en het werk van de vrijwilligsters. Dat moet zo blijven.
- e. dat ouderen meer betrokken moeten worden bij de samenleving. Zoals bijvoorbeeld bij het overdragen van ervaringen aan jonge mensen. Momenteel vindt teveel vernietiging van menskiptaal plaats.
- f. dat arme ouderen onvoldoende

deel kunnen nemen aan besluitvormingsprocessen. Er is een essentieel verschil tussen theorie en praktijk in deze waarneembaar. De adviserende en vertegenwoordigende posities voor de ouderen worden doorgaans ingenomen door mannen met hoge pensioenen uit leidinggevende functies.

- g. dat de gezondheidsvoorzieningen, waarvan met name de ouderen gebruik moeten maken, voor deze groep steeds onbereikbaar worden (o.a. door de te hoge eigen bijdragen). De wijze waarop discussies gevoerd worden of ouderen wel of niet voor behandeling in aanmerking komen is gewoonweg beschamend.

Tot slot concluderen wij dat er binnen de maatschappij sprake is van afnemende solidariteit en betrokkenheid. Het gevoel van geborgenheid en veiligheid neemt af. Hierdoor wordt de positie van de ouderen verzwakt. Zij zijn de dupe van het aanhoudende negatieve overheidsbeleid en de slinkende interesse bij hun medemensen. Laat duidelijk zijn dat iedereen wel eens oud zou kunnen worden. En wat dan? Wie dan leeft, dan zorgt.....???

Afgeschreven

De beste jaren van je leven bouwde je de welvaart op
Nu ben je oud en raakt je leven steeds dieper in het armoedeslop
Niet echt geïnteresseerd lijkt de ander in dit noodlijdend voortbestaan
De politiek denkt nog slechts zaaklijk, laat mensen maar naar de knoppen gaan
Een jaar gewijd aan onze ouderen gericht op solidariteit
Daarmee is wat de regering uitdenkt fundamenteel in strijd.

(Alida Smeekes, voorzitter EAPN-Nederland)

